

Uluslararası Hukukta Güvenli Bölge Sorunsalına İlişkin Bir Değerlendirme^(*)

An Assessment of the Safe Zone Problem in International Law

Dr. Öğr. Üyesi Süleyman DOST^(**)

Öz:

1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokollerinde üç çeşit güvenli bölge öngörülmüştür. Bunlar, hastane ve güvenli bölgeler, askerden arındırılmış bölgeler ve tarafsız bölgelerdir. Ancak bu bölgeler, geleneksel çatışma şartları ile sınırlı ve geçici nitelikte öngörüldükleri için günümüz çatışma şartlarının ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır. Hukuki boşluktan doğan bu ihtiyaç günümüzde uygulama ile doldurulmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları veya devletlerin iradeleri ile (çoğunlukla) zorla oluşturulan güvenli bölgeler karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada güvenli bölgelerin kuruluş amaçları, konu ile ilgili mevcut düzenlemelerin yetersizliği, güvenli bölgelerin kurulmasında başvurulacak hukuki gerekçeler ve uygulamada ortaya çıkan sorunlar ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler:

Güvenli Bölge, Tampon Bölge, Askerden Arındırılmış Bölge, Tarafsız Bölge, Uluslararası Hukuk.

Abstract:

Three types of safe zones were envisaged in the 1949 Geneva Conventions and Additional Protocols. These are hospital and safe zones, demilitarized zones and neutral areas. However, these regions are far from meeting the needs of modern conflict conditions as they are envisaged in a limited and temporary nature with the conditions of traditional conflict. This need arising from the legal gap is now being filled with practice. In this context, (mostly) forced security zones appear with the United Nations Security Council resolutions or the will of the states. In this study, the establishment objectives of the safe zones, the inadequacy of the existing regulations, the legal reasons applied in the establishment of safe zones and the problems that arise in the implementation are discussed.

Keywords:

Safe Zone, Buffer Zone, Demilitarized Zone, Neutral Zone, International Law.

Giriş

Dünya üzerinde farklı adlar altında, farklı büyük-
lüklerde, farklı hukuki gerekçelerle oluşturulmuş çok
sayıda güvenli bölge bulunmaktadır. Güvenli bölgeler,
17 Eylül 2018 tarihinde Türkiye ile Rusya'nın, Suriye'nin
İdlib şehrinde muhalifler ile rejim güçleri arasında bir
güvenli bölge kurulması konusunda anlaşmasıyla tekrar
uluslararası toplumun gündemine oturmuştur¹. Ayrıca
2011 yılından beri Suriye'deki iç karışıklıklar sebebiyle
Türkiye'ye gelen sığınmacı akını durdurmak ve bölge

halkının güvenliğini sağlamak için, Türkiye sınırının Su-
riye tarafında güvenli bir bölge oluşturma ihtimali de
gündemdeki sıcaklığını korumaktadır².

Birleşmiş Milletler Şartı (BMŞ)³ m. 2/4'e göre:
"Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi
bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi ba-
ğımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in amaç-
ları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet
kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına baş-
vurmaktan kaçınırlar." Aynı şekilde m. 2/7'de, "...
herhangi bir devletin ulusal yetki alanına giren konu-
lara müdahale ..." yasağı öngörülmüştür. Bu kapsam-

^(*) Hakemli makale | Peer Reviewed Article

^(**) Süleyman Demirel Üniversitesi | Hukuk Fakültesi | Öğretim Üyesi
suleyman.dost@hotmail.com

Makalenin yayınevine geliş tarihi: 03.12.2018

Makalenin kabul tarihi: 08.01.2019

¹ Erdoğan ve Putin anlaştı: Türkiye ve Rusya, İdlib'de silahlardan
arındırılmış bölge oluşturacak, 17.9.2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45543745> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

² KAYA, İbrahim: Tampon Bölge ve Uluslararası Hukuk, Seta Perspektif, Sayı: 73, Eylül-2014, s. 1.

³ Birleşmiş Milletler Şartı, 26.6.1945 tarihinde San Francisco'da im-
zalanmış ve 110'uncu maddeye uygun olarak 24.10.1945 tarihinde
yürürlüğe girmiştir. Türkiye antlaşmayı Uluslararası Adalet Divanı
Statüsüyle birlikte 15.8.1945 tarihli ve 4801 sayılı Kanunla onayla-
mıştır (RG: 24.8.1945 - 6902).

da devletlerin başka bir devlet ülkesinde *uluslararası hukuka aykırı bir şekilde* herhangi bir bölgeyi silahsızlandırması veya farklı bir hukuki statüye tabi bölge oluşturmaması, devletlerin *egemenlik hakkına müdahale* niteliğini tartışmaya açacaktır. Bunun da devletler açısından hukuki ve siyasi sonuçları bulunmaktadır. Bu nedenle güvenli bölge konusunun uluslararası hukuk açısından ele alınması gerekmektedir.

Bu çalışmada, öncelikle güvenli bölgelerle ilgili kavramlar ve bu bölgelerin oluşturulma amaçları ele alınacaktır. Ardından bu bölgelerle ilgili pozitif düzenleme ve uygulamada güvenli bölge oluşturulması üzerinde durulacaktır. Daha sonra güvenli bölge oluşturulmasının hukuki gerekçeleri incelenecektir. Son olarak güvenli bölgelerle ilgili uygulamada ortaya çıkan sorunlar inceleme konusu yapılacaktır.

1. Güvenli Bölge Kavramı ve Oluşturulma Amaçları

Teoride ve uygulamada, genellikle devletler veya bölgeler arasında korunmuş bir alan oluşturan bölgeler için, güvenli bölge (*safe zone*), güvenlik bölgesi (*security zone*), korunmuş bölge (*protected zone*), sınırlı bölge (*restricted zone*) tampon bölge (*buffer zone*), ayırık bölge (*disarmament zone*) uçuşa yasak bölge (*no-fly zone*), hastane ve güvenlik bölgesi (*hospital and security zone*), askerden arındırılmış/silahsızlandırılmış bölge (*demilitarized zone*), tarafsız bölge (*neutral zone*) gibi farklı terimler kullanılmaktadır. Bu terimlerden bazıları aynı anlamı ifade etmekte⁴, bazıları uluslararası düzenlemelerde yer almakta⁵, bazıları ise, sadece uygulamada (özellikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarında) kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler (BM) uygulamasıyla kurulan güvenli bölgelerin daha tutarlı, şeffaf ve süreklilik taşıdığı, diğer güvenli bölgelerin ise kuruluş amacı ve uygulamalar bakımından daha tartışmalı özellikler barındırdığı görülmektedir⁶.

Bu çalışmada, *uçuşa yasak bölge* gibi özellikli bölgeler hariç, farklı adlar altında kurulan bütün bu bölgeleri ifade etmek üzere üst kavram olarak *güvenli bölge* kavramı tercih edilmiştir⁷. Ancak öncelikle bu bölgelerle ilgili kavram kargaşasını ortadan kaldırmak için farklı kavramların içerikleri hakkında çok kısa bilgi verilmesinin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

Korunmuş bölge kavramı bazı çalışmalarda⁸ üst kavram olarak kullanılmaktadır. *Tampon bölge* bir

devletin ülkesi içinde oluşturulan güvenli alanı ifade etmekte olup, genellikle BM barış gücü⁹ veya diğer devletler tarafından kontrol edilen bölgedir. Uygulama ile ortaya çıkan bu bölgeler bazı hallerde *güvenli sığınak* veya *yardım koridoru* olarak da adlandırılmaktadır. *Tarafsız bölge* olarak anılan *ara bölge* ise devletler arasında, ya kendi aralarındaki anlaşma ile veya BM barış gücü tarafından oluşturulan ve kontrol altında tutulan bölgedir. *Askerden arındırılmış bölge* kavramı, genellikle askeri unsurlardan temizlenmiş ve aynı zamanda tarafsız statüdeki bölge için kullanılmaktadır. *Güvenli bölge* ise, genel anlamıyla sivil halkı çatışan taraflardan veya bir devletin baskı, şiddet ve insan hakları ihlallerinden korumak ve insani yardım sağlamak için emniyet altına alınan coğrafi alanları ifade etmektedir. *Uçuşa yasak bölge* adından da anlaşılacağı gibi, belirli bir bölgedeki hava sahasının askeri veya sivil uçuşlara yasaklandığı bölgedir¹⁰. Ayrıca *girilmesi yasak bölge* (*no-go zone*) ve *görüldüğünde atış yapılacak bölge* (*shoot on sight*) uygulamaları da görülmektedir¹¹. Ayrıca uluslararası hukukta bir kavramın diğerinin yerine kullanıldığını, bazen kurulan bir bölgenin kuruluş amacına ve kısıtlamalarına göre adının değiştiğini belirtmek yerinde olacaktır.

Birbirine yakın kavramlar olmakla birlikte farklı hukuki anlamları ve içerikleri bulunan bu bölgeler, çatışan devletler arasında *güvenli bir alan* oluşturmada yanında, başka amaçlar için de kullanılabilir¹². Devletlerin, özellikle terör örgütlerinin ve yasadışı göç akınlarının sebep olduğu güvenlik tehditlerine karşı korunmalarını sağlamak suretiyle sınır güvenliğini artırmaktadır. Ayrıca çatışma bölgeleri içinde oluşturulan güvenli bölgeler, *o bölgede yaşayan insanların başka yerlere göç etmesine engel olmak*, *mültecileri çatışmalardan korumak* veya *çatışma mağduru sivilere yardım götürmek* gibi insani amaçlar için de kullanılmaktadır¹³. Görüldüğü gibi, bu bölgeler, çatışma bölgelerinde *insanlığa ait maddi ve manevi bazı değerleri korumak* amacıyla kullanılabilir¹⁴ ki bu yön, güvenli bölgelerin en çok tartışılan yönüdür¹⁵. Bu

⁹ Bu çalışmada *barış gücü* kavramı, BM'nin barışı koruma gücü (*peacekeeping*) anlamında kullanılmıştır.

¹⁰ VARLIK / BİNGÖL: s. 110-117.

¹¹ *Within Range an Analysis of the Legality of the Land "Buffer Zone" in the Gaza Strip*, Diakonia IHL Programme, Legal Analysis Report 1 2011, s. 6-7, https://www.diakonia.se/globalassets/documents/ihl/ihl-in-opt/within_range_legal_analysis_of_the_gaza_buffer_zone_on_land_diakonia_sept2011.pdf (Erişim tarihi: 15.11.2018).

¹² Bu bölgelerin uluslararası ilişkiler bakımından bir diğer amacının devletlerin dış baskılardan korunmak ve stratejik olarak kendini savunmak olduğu da ifade edilmiştir. BEEHNER, Lionel / MEIBAUER, Gustav: *The Futility of Buffer Zones in International Politics*, Orbis, FPRI, 2016, s. 4-6; Uluslararası ilişkiler literatüründe iyi citier iyi komşular yapar anlamını içeren *bilardo topu* modeline göre güvenli bölgeler, çatışan devletler arasındaki çatışma olasılığını ve zarar azalttığı için, genellikle ateşkes antlaşmalarının vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. WALTZ, Kenneth M.: *Theory of International Politics*, Waveland Press, New York 2010, s. 99; BİLGİN, Pınar: *Beyond the 'Billiard Ball' Model of the International?*, European Political Science, Issue 15, 2015, s. 117-119.

¹³ BEEHNER / MEIBAUER: s. 1-19; DEMİREL: s. 112; PAZARCI: s. 218, 597.

¹⁴ VARLIK / BİNGÖL: s. 101. Böylece ülkenin bir bölümü üzerinde özel statülü bir alan oluşturulması ile güvenlik ihtiyacının karşılanması iç içe geçmiş kavramlardır. VARLIK / BİNGÖL: s. 101.

⁴ DEMİREL, Naim: *Birleşmiş Milletler Güvenlik Bölge Uygulaması*, FSM İlimi Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı: 8, Güz-2016, s. 113; VARLIK, Ali Bilgin / BİNGÖL, Oktay: *Korunmuş Bölgeler: Tampon, Güvenli, Sınırlanmış ve Uçuşa Yasak Bölgeler*, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 44, 2015, s. 110-113.

⁵ PAZARCI, Hüseyin: *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, (10. Baskı), Ankara 2011, s. 597.

⁶ VARLIK / BİNGÖL: s. 107.

⁷ Kullanılacak en uygun kavramın *güvenli bölge* olduğu görüşü için bkz: KAYA: s. 2; DEMİREL: s. 113.

⁸ VARLIK / BİNGÖL: s. 110. LUSTIG, Doreen / KINGSBURY, Benedict: *Displacement and Relocation from Protected Areas: International Law Perspectives on Rights, Risks and Resistance*, Conservation and Society, Vol. 4, No. 3 July-September 2006, s. 404.

hususla vurgu yapan BM Genel Sekreteri, 1994 yılında güvenli bölgeyi, *askerden arındırılmış, sınırları belirli olan, sivil halkın ve tarafsız askeri birliklerin, insani yardım organizasyonlarının serbestçe seyahat edebileceği yerler* olarak ifade etmiştir¹⁵. Bununla birlikte güvenli bölgelerin, uygulamada, bu amaca ulaşmada her zaman başarılı olamadığı görülmektedir¹⁶.

Güvenli bölgelerin her zaman insani amaçlar için kullanılmadığı, tam aksine bazı devletlerin *fili etki alanını genişletmek* ya da *dış politika hedeflerini gerçekleştirmek* için araç olarak kullanıldığı da ileri sürülmektedir. Mesela bu bölgelerin ABD tarafından Güney Vietnam'da silah kaçakçılığı yapmak ve Güney Afrika tarafından Angola'daki iç savaşa müdahale etmek için kullanıldığı iddia edilmiştir. Benzer şekilde Türkiye'nin Suriye sınırı boyunca, Suriye tarafında güvenli bölge kurma çabaları da tartışılmıştır¹⁷.

Görüldüğü gibi güvenli bölgeler, çatışma bölgelerinde sivil halkı korumak, onlara yardım götürmek üzere kurulmuş, genellikle askerden ve silahtan arındırılmış, sınırları belirli olan, sivil halkın ve tarafsız askeri birliklerin, insani yardım organizasyonlarının serbestçe seyahat edebileceği yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bazı hallerde bu bölgelerin, görünüşteki insani amaçların altında devletlerin etki alanını genişletmek üzere kullanıldığı da görülmektedir.

II. Pozitif Düzenleme ve Uygulamada Güvenli Bölgeler

Kuruluş amaçlarından birisi uluslararası barışı ve güvenliğini sağlamak olan BM'yi kuran BMS'de *güvenli bölge* kavramı ve oluşturulmasına ilişkin bir hüküm yer almamaktadır. BM organlarının kararlarında da, güvenli bölgelerin kuruluşu, bu bölgelerde hangi hukuk kurallarının geçerli olacağı, görevlerin ve sorumluluğun nasıl dağıtılacağına dair somut bilgi bulunmamaktadır¹⁸. Bununla birlikte BM veya devletler, genellikle insani amaçlarla, farklı adlar altında güvenli bölge uygulamasına gitmektedir. Diğer yandan güvenli bölge kavramı, silahlı çatışmalarla ilgili düzenlemelerde (özellikle Cenevre Düzenlemeleri) *geleneksel çatışma şartları ve süresiyle sınırlı* olarak yer almıştır. Bu nedenle güvenli bölgeleri, Cenevre Düzenlemeleri kapsamında kurulan güvenli bölgeler ve BM/devlet uygulamasıyla ortaya çıkan güvenli bölgeler şeklinde iki gruba ayırmak mümkündür.

A. Cenevre Düzenlemeleri Kapsamında Oluşturulan Güvenli Bölgeler

Uluslararası silahlı çatışmalar hukukunun en önemli temel düzenlemeleri La Haye ve Cenevre Söz-

leşmeleridir¹⁹. Her iki grup sözleşme de güvenli, tarafsız veya askerden arındırılmış bölgeleri, saldırılması yasak bölgeler olarak saymıştır²⁰.

La Haye sözleşmeleri, 1899 tarihli üç adet ve 1907 tarihli on iki adet sözleşmeden oluşmaktadır²¹. 18 Ekim 1907 tarihli IV Sayılı La Haye Kara Harbinin Kanunları ve Teamülleri Hakkında Sözleşme Eki²²'nin 27'nci maddesinde "kuşatmalarda ve bombardımanlarda, aynı zamanda askeri bir amaçla kullanılmayan yerlerin korunacağı" belirtilmiştir. Söz konusu madde *güvenli bölge kavramını kullanmadan* korunacak yerleri ifade etmiştir.

Silahlı çatışma kurallarını düzenleyen Cenevre Düzenlemeleri ise dört adet sözleşmeden ve üç adet protokolden oluşmaktadır²³. Harp Halindeki Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralılarının Vaziyetlerinin Islahı Hakkında Cenevre Sözleşmesi (I. Sözleşme), Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta, Yaralı ve Kazazedelerinin Vaziyetlerinin Islahı Hakkında Cenevre Sözleşmesi (II. Sözleşme), Harp Esirlerine Yapılacak Muamele ile ilgili Cenevre Sözleşmesi (III. Sözleşme), Nitelikte Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi (IV. Sözleşme), Uluslararası Silahlı Çatışmanın Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokol (I. Protokol), Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmanın Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokol (II. Protokol) ve Ayırt edici Ambleme İlişkin Protokol (III. Protokol). Bu düzenlemelerde üç farklı güvenli bölgeden söz edilmiştir. Bunlar *hastane ve güvenlik bölgeleri* (IV. Sözleşme m. 14), *tarafsız bölgeler* (IV. Sözleşme m. 15) ve *askerden arındırılmış bölgelerdir* (I. Protokol m. 60).

IV. Cenevre Sözleşmesi m. 14/1'e göre: "*barış zamanında veya çatışmalar başladıktan sonra çatışmanın tarafları, kendi topraklarında ve lüzumu halinde, işgal altındaki topraklarda yaralı ve hastaları, malûlleri, yaşlı kimseleri, on beş yaşından aşağı çocukları, gebe kadınları ve yedi yaşından küçük çocukların annelerini, çatışmanın tesirlerinden koruyacak tarzda sıhhat ve emniyet bölgeleri vemevkileri kurabilirler.*" Bu bölgelere *hastane ve güvenlik bölgeleri* denilmektedir.

Benzer şekilde IV. Cenevre Sözleşmesinin 15'inci maddesine göre *tarafsızlaştırılmış bölge* kurulabilecektir. Madde metni şu şekildedir: "*ihtilâfa dahil herhangi bir taraf, çatışmaların cereyan ettiği yerlerde aşağı-*

¹⁵ UNSG Report, S/1994/555, 9 May 1994, p. 18, <https://undocs.org/S/1994/555> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

¹⁶ KATZ, Eian: *Between Here and There Buffer Zones in International Law*, The University of Chicago Law Review, Vol. 84, No. 3, Summer-2017, s. 1382-1383.

¹⁷ KATZ: s. 1383-1384.

¹⁸ DEMİREL: s. 114.

¹⁹ ASLAN, Yasin: *Savaş Hukukunun Temel Prensipleri*, TBB Dergisi, Sayı: 79, 2008, s. 245; Söz konusu uluslararası sözleşme metinleri için bkz: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl> (Erişim tarihi: 29.12.2018).

²⁰ PAZARCI: s. 597; SUR, Melde: *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 272.

²¹ Sözleşmelerin adları ve içerikleri ile ilgili geniş bilgi için bkz: ASLAN: s. 235-274.

²² <https://ihl-databases.icrc.org/ihl> (Erişim tarihi: 15 Kasım 2018).

²³ Söz konusu uluslararası sözleşmelerin orijinal metinleri için bkz: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl> (Erişim tarihi: 15 Kasım 2018); Sözleşme ve Protokollerin Türkçe metinleri için bkz: 12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, (Yayın hazırlayanlar: Melike Batur Yamaner / A. Emre Öktem / Bleda Kurtdarcan / Mehmet C. Uzun) GÜ ve ICRC, İstanbul, <https://www.icrc.org/en/download/.../sozlesmeleri-protokoller-conventions-protocols.pdf> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

daki şahısları hiçbir fark gözetilmeksizin harp tehlike-
lerinden masun bulundurmak üzere, tarafsızlaştırılmış
bölgeler kurulmasını, gerek tarafsız bir devlet veya bir
insani örgüt vasıtalarıyla diğer tarafa teklif edebilirler:
a. Savaşçı veya savaş dışı kalmış yaralıları ve hastaları,
b. Çatışmalara katılmayan ve bu bölgelerde ikametleri
müddetince askerî mahiyette hiçbir iş görmeyen sivil
şahıslar.” Görüldüğü gibi madde, yaralı, hasta, çatış-
maya katılmayan sivil kişilerin korunması için tarafsız
bölgeler kurulabileceğini düzenlemektedir.

Yine aynı şekilde Cenevre Sözleşmelerine Ek I. Pro-
tokol’un 60’ıncı maddesinde taraflarca *askerden arın-
dırılmış bölge* kurulabileceği öngörülmüştür. Buna göre
çatışmanın tarafları, anlaşma ile sınırları açık ve net bi-
çimde belirlenmiş olan askerden arındırılmış bölge oluş-
turabilir. Belirlenmiş bu bölgeden, savaşanların, taşına-
bilir silahların ve askeri ekipmanların tahliye edilmesi
ve sabit askeri yapıların/tesislerin çatışma amacıyla
kullanılmaması gerekmektedir. Ayrıca bu bölgedeki yet-
kili otorite veya halkın çatışmalara katılmayacağı, as-
keri amaçlı etkinliklerin durdurulacağı öngörülmektedir
(I. Protokol m. 60/3). Bu maddeden, *askerden arın-
dırılmış bölgenin*, insani nitelikte ve özellikle orada yaşayan
halkı saldırılara karşı korumayı amaçlayan ve politik bir
amacı olmayan yerler olduğu sonucuna varılmıştır²⁴.

Benzer içerikteki bölgeler, devletlerin ulusal
mevzuatlarında ve çeşitli askeri kılavuzlarda da aynı
şekilde tanımlanmıştır²⁵. Ancak Cenevre Düzenlemele-
rinde öngörülen bu kavramların içerikleri günümüzde
oluşturulan güvenli bölgelerle ilgili fiili gerçeklerle
uyuşmamaktadır. Her ne kadar yeni tanımlar yapıl-
maya çalışılsa da bu tanımlar içeriğindeki ağır şartlar
sebebiyle, günümüzdeki güvenli bölge kavramını yan-
sıtmaktan uzaktır²⁶.

Cenevre Düzenlemelerinde öngörülen bu bölge-
lerin iki temel nedenden dolayı, günümüz şartlarıyla
uymadığı ifade edilmiştir: Bunlardan birincisi, Ce-
nevre Düzenlemelerine göre bu bölgeler ilgili taraflar
arasında yapılan *resmi bir anlaşma* ile oluşturulurken
(IV. Sözleşme m. 14 ve m. 15, I. Protokol m. 60), gü-
nümüzdeki birçok güvenli bölge tek taraflı karar ya
da fiili uygulama ile gerçekleştirilmektedir. İkincisi ve
daha da önemlisi, Cenevre Sözleşmelerinin daha son-
raki yorumlarından, sözleşmeleri hazırlayanların bu
bölgeleri, bugün dünyada yaygın olarak bulunan ve zo-
runluluklar yüzünden oluşturulan uzun vadeli güvenli
bölgeler olarak değil; geçici, savaş veya ateşkes zama-
nı önlemleri olarak tasarladığı anlaşılmaktadır. Her ne

kadar barış zamanı için öngörülmüş olsa da bu bölge-
lerin geçiciliği ve sadece savaş zamanına veya ateşke-
se yönelik olduğu, ilgili hükümlerdeki sınırlamalardan
açıkça anlaşılmaktadır²⁷.

Görüldüğü gibi Cenevre Düzenlemelerinin öngör-
düğü güvenli bölgeler, günümüz çatışma şartlarından
oldukça uzak şekilde tasarlanmıştır. Bu bölgeler çatış-
ma şartları ve süresi ile sınırlı olarak, başta hastalar
ve yaralıları olmak üzere çocukları, kadınları ve çatış-
malara katılmayan sivilleri, silahlı çatışma tehlikesine
ve saldırılarına karşı korumayı amaçlamaktadır. Oysa
günümüzde oluşturulan güvenli bölgeler, sayılan bu
insani amaçlar dışında, silahlı çatışma öncesinde, sıra-
sında ve sonrasında ve farklı hukuki statüler altında ve
mülteci akınlarını durdurmak gibi değişik amaçlarla da
kullanılabilmektedir.

B. BM'nin ve Diğer Devletlerin Uygulamalarıyla Oluşturulan Güvenli Bölgeler

Cenevre Sözleşmeleri ve ek protokolleri ile diğer
uluslararası düzenlemelerin, güvenli bölgelerle ilgili
günümüz şartlarına uygun olmayan hükümler içermesi
sebebiyle, ortaya çıkan bu ihtiyaç, fiili uygulama ile
doldurulmaya çalışılmıştır. Daha önce belirttiğimiz
gibi, güvenli bölgeler, ya BM aracılığıyla ya da diğer
devlet ve koalisyonların baskısıyla oluşturulmaktadır.
BM'nin kuruluşundan bugüne kadar 16'sı Soğuk Savaş
sonrası olmak kaydı ile toplam 71 adet *Barışı Koruma
Harekâtı* (Peacekeeping Operations) yapılmıştır. Bun-
lardan 14'ü hâlâ devam etmektedir. Bu operasyonlar
kapsamında bugüne kadar 22 adet güvenli bölge kurul-
muş, bunlardan da 9'u hâlâ varlığını sürdürmektedir²⁸.

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası barış ve gü-
venlik, devletler arasındaki savaşlardan ziyade iç sa-
vaşlar, etnik çatışmalar ve terör eylemleri ile bozul-
maya başlamıştır. Hatta bir ülkede meydana gelen
silahlı çatışmalar, o ülkenin sınırlarını aşarak diğer
ülkeleri de olumsuz etkilemeye başlamıştır. Bu bağ-
lamda, özellikle uluslararası nitelikte olmayan silahlı
çatışmalar ve kitlesel insan hakları ihlalleri, mülteci
hareketliliğini artırmıştır. Bütün bu gelişmeler Güven-
lik Konseyi'nin (GK) bu alanda daha etkin olmasını
gerekli kılmıştır. GK da, bu kapsamda sivillerin korun-
ması amacıyla güvenli bölgelerin kurulmasına öncülük
etmiştir. Böylece ana hedefi uluslararası barışı ve gü-
venliği sağlamak olan BM, GK aracılığıyla aslında bu
görevi hayata geçirmeye başlamıştır. Bu kapsamda GK,
1991 yılında Irak'ta, 1993 yılında Bosna Hersek'te ve
1994 yılında Ruanda'da güvenli bölgelerin kurulmasına
ilişkin kararlar almıştır²⁹.

GK, sayılan yerlerde güvenli bölge kurmadan önce
barışı kurma/koruma operasyonları gerçekleştirmiş ve
bu sırada güvenli bölgelerin kurulmasını sağlamıştır.
Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, bir *barış koruma
operasyonu veya barışı koruma gücü kontrolü*, güven-
li bölge için bir ön şart değildir. Çünkü bazı hallerde

²⁴ SANDOZ, Yves / SWINARSKI, Christophe / ZIMMERMANN, Bruno
(Eds.): *Commentary on the Additional Protocols to the Geneva
Conventions*, ICRC, Martinus Nijhoff, Geneva, 1987, s. 709. Aynı
yorumda aslında askerden arındırılmış bölge kavramının doğru bir
kavram olmadığı, farklı kategorideki bölgeleri ifade ettiği belir-
tilmiştir. Mesela bu kavramın, Finlandiya ile İsveç arasındaki si-
lahsızlandırılmış Aaland adası için kullanılırken; Kore'deki ve İsrail
ile diğer devletler arasındaki bölgeler için de kullanıldığı ifade
edilmiştir. Hâlbuki bu bölgelerin statüleri ve özellikleri birbirinden
farklıdır. SANDOZ / SWINARSKI / ZIMMERMANN: s. 708-709.

²⁵ HENCKAERTS, Jean-Marie / DOSWALD-BECK, Louise: *Customary
International Humanitarian Law*, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge
University Press, 2009, s. 119-121.

²⁶ KATZ: s. 1385.

²⁷ SANDOZ / SWINARSKI / ZIMMERMANN: s. 709.

²⁸ <https://peacekeeping.un.org/en> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

²⁹ DEMİREL: s. 112 vd.

güvenli bölgeler, Rusya'nın bir zamanlar sınırları boyunca uyguladığı ve daha sonra işgal bölgelerine dönüşen *donmuş çatışma bölgelerinde* olduğu gibi, barışçıl olmaktan ziyade bir saldırganlık eylemi de olabilmektedir³⁰. *Barış gücü* ifadesi, tarafsız bir üçüncü tarafın katılımını (ki her zaman böyle olmaz) da ima ediyor gibi görünmektedir. Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü (*UNFICYP-United Nations Peacekeeping Force in Cyprus*) bünyesindeki gibi bazı güvenli bölgeler çok taraflı barış gücü olarak karşımıza çıkabilmektedir³¹. Bununla birlikte, Sudan'ı ve Güney Sudan'ı birbirinden ayıran *silahsız bölgede* olduğu gibi, diğer bazı güvenli bölgeler, tarafların bizzat kendileri tarafından denetleniyor olabilir. Bu bölgede herhangi bir barış gücü söz konusu değildir ve Cenevre Düzenlemelerinde tanımlandığı gibi, devam eden askeri faaliyet sürecinden ziyade ateşkes anlaşmasıyla kurulmuştur. Bütün bunlar, güvenli bölgelerle ilgili farklı özellikler taşıyan devlet pratiklerini göstermektedir³².

BM'nin veya diğer devletlerin müdahalesiyle kurulan bazı güvenli bölgeler, *politik güvenli bölgeler* olarak ifade edilerek, bazı devletlerin stratejik iç ve dış politika hedeflerine ulaşmak için tasarlandığı eleştirisine de maruz kalmaktadır³³. Uygulamada bu bölgeler, daha çok, çatışmalardan ziyade, çatışmaların dışındaki tarafların müdahalesiyle kurulmaktadır. İnsani amaçlı güvenli bölgelere örnek olarak, ABD ve koalisyon güçlerinin Irak'taki³⁴ ve Kosova'daki³⁵ operasyonlar kapsamında oluşturduğu, Fransa'nın Ruanda'da BM desteğiyle kurduğu³⁶ ve Körfez Savaşı sırasında GK'nın Irak'ta oluşturduğu güvenli bölgeler³⁷ gösterilebilir. Daha yakın bir tarihte de, Türkiye ve ABD'nin Suriye'de oluşturmaya çalıştığı insani güvenli bölge de bu örnekler arasına girmektedir³⁸.

BM'nin veya diğer devletlerin müdahalesiyle kurulan güvenli bölgelerin hiçbirisinin kuruluş kararında Cenevre Düzenlemelerine atıf yapılmamıştır. Tam aksine uluslararası barışa ve güvenliğe ve insani ihtiyaçlara dikkat çekilmiştir³⁹. Bu nedenle Cenevre Düzenlemelerinin günümüzde kurulan güvenli bölgelerle ilgili gelişmelere cevap veremediği kanaatindeyiz.

III. Güvenli Bölge Oluşturulmasının Hukuki Gerekçeleri

Güvenli bölge oluşturulmasında genel olarak başvurulan üç önemli gerekçe bulunmaktadır: *GK yetkilendirmesi, bireysel veya ortak meşru müdafaa, insani müdahale ve koruma sorumluluğu*⁴⁰. Bu gerekçeler, hem teamül hukukunun hem savaş hukukunun ilkeleri olan *yakın tehlike, gereklilik ve orantılılık* ile daha da sınırlandırılmaktadır. *Gereklilik* kriteri, BMŞ'de, kuvvetin, sadece *son çare* olarak kullanılması olarak öngörülmüştür. *Orantılılık* ise emredici olarak gereklilikle gerekçelendirilmiş bir eylemin "*gereklilikle sınırlandırılması ve açıkça içinde tutulması*" ile ilgili bir kavramdır⁴¹.

A. Güvenlik Konseyi Kararı

Birleşmiş Milletler, herhangi bir devletin başka bir devletin ulusal yetki alanına giren konulara müdahalesini yasaklamıştır (BMŞ m. 2/7). Ancak bu hükmün istisnası, uluslararası barışı koruma operasyonlarıyla ilgili BMŞ'nin VII. Bölümü uyarınca öngörülen yaptırım önlemleridir (BMŞ m. 2/7). VII. Bölüm uygulama önlemleri, GK'nın "*barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemini*" tespitiyle başlar (BMŞ m. 39). GK, ilk olarak, iletişimin ve ekonomik ve diplomatik ilişkilerin kesintiye uğraması da dâhil olmak üzere, 41'inci madde uyarınca *kuvvet kullanılması* gerek-tirmeyen önlemler yoluyla ihtilafı çözmeye çalışmalıdır (BMŞ m. 41). Barışçı çözüm yolları başarısız olursa, GK "*uluslararası barışın ve güvenliğin korunması veya yeniden tesis edilmesi*" için *kuvvet kullanılması* da içeren önlemlerin alınmasına karar verebilir (BMŞ m. 42). GK, bu kararla üye devletlere, belirli üyelere ya da belirli uluslararası kuruluşlara kuvvet kullanma yetkisi verebilir⁴².

BMŞ'nin VII. Bölümü Güvenlik Konseyi'ne barışın tehdit edilmesi, bozulması veya saldırı eylemine karşı silahlı kuvvet kullanımını içermeyen önlemlerden (m. 41) silahlı kuvvet kullanımını içeren önlemlere (m. 42) kadar geniş bir yetki sağlamaktadır. Her iki hüküm de "ülke bütünlüğü ve siyasi bağımsızlık" (BMŞ m. 2/4) ilkesine istisna getirmektedir. GK bu istisna çerçevesinde alacağı kararda, güvenli bölge oluşturulmasına *açıkça* yer verebilir. GK'nın yapısı sebebiyle karar alamadığı durumlarda, benzer nitelikteki kararlarına dayanarak *zımni* bir şekilde güvenli bölgenin oluşturulması söz konusu olabilir⁴³. Güvenli bölgelerin çoğu, çatışan devletler arasındaki ilişkileri azaltmaya yönelik olduğu için, 41'inci maddede öngörülen *ekonomik*

³⁰ SONLEITNER, Dominik: *Russia's Backyard - Unresolved Conflicts in the Caucasus*, Politics in Central Europe, Vol. 12, No. 1, 2016, s. 83-94. https://www.politicsincentraleurope.eu/documents/file/PCE_2016_1_12.pdf (Erişim tarihi: 15.11.2018).

³¹ VARLIK / BİNGÖL: s. 113.

³² KATZ: s. 1388.

³³ KATZ: s. 1387.

³⁴ MURPHY, Sean D.: *Assessing the Legality of Invading Iraq*, Georgetown Law Journal, Vol. 92, Issue 2, 2004, s. 182-184; DEMİREL: s. 115-116; *Security Council Resolutions*, S/RES/688 (1991).

³⁵ CORSON, M. W. / TURREGANO, C. G.: *Spaces of Unintended Consequences: The Ground Safety Zone in Kosovo*, GeoJournal, Vol. 57, Issue 4, 2002, s. 273-282.

³⁶ *Security Council Resolutions*, S/RES/918 (1994), S/RES/925 (1994), S/RES/929 (1994); Ruanda'da kurulan güvenli bölge hakkında geniş bilgi için bkz: DEMİREL: s. 125-129.

³⁷ BEEHNER / MEIBAUER: s. 252-253.

³⁸ SEMİN, Ali: *Ankara-Washington Hattında Suriye İç Savaşı ve Güvenli Bölge Planı*, BİLGESAM Analiz Ortadoğu, Sayı: 1245, Ağustos-2015, s. 4-5.

³⁹ Örnek olarak bkz: *Security Council Resolutions*, S/RES/688 (1991).

⁴⁰ Güvenli bölge oluşturulmasında ayrıca *davet* ve *BM Genel Kurul kararının* da gerekçe olarak kullanılabileceği belirtilmektedir. KAYA: s. 2-4.

⁴¹ CANNIZZARO, Enzo: *Contextualizing Proportionality: Jus Ad Bellum and Jus in Bello in the Lebanese War*, IRRCC, Volume: 88, Number: 864, 2006, s. 785 vd.

⁴² Konuya ilişkin geniş bilgi için bkz: KESKİN, Funda: *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyetler Birliği Yayınları, Ankara 1998. BOZKURT, Enver: *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı*, Nobel Yayınevi, Ankara 2003.

⁴³ KAYA: s. 2.

ilişkilerin kesilmesi, iletişim ve ulaştırma araçlarının kesintiye uğratılması ve diplomatik ilişkilerin kesilmesi gibi tedbirlerin uygulanmasını meşru hale getirmektedir. Benzer şekilde 42'nci maddede öngörülen ve çerçevesi çizilen tedbirler, güvenli bölgelerin oluşturulmasında başvurulabilecek önemli bir gerekçe olabilir. Ancak, GK'nın, VII. Bölüm çerçevesinde aldığı kararlarda 42'nci maddeye genellikle atıf yapılmamaktadır⁴⁴.

GK'nın Körfez Savaşı ile ilgili verdiği kararlar, güvenli bölgelerin kuruluşu ile ilgili yetkilendirme süreci hakkında adeta bir ders niteliğinde olmuştur⁴⁵. GK, ilk olarak, Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalini kınamış, ardından bir kararla üye devletleri Irak mallarını boykot etmeye ve limanlarına ambargo uygulamaya çağırmıştır. Kasım ayında, 15 Ocak 1991 tarihini Irak'tan Kuveyt'ten geri çekilmesi için son tarih olarak belirlemiştir. Karara göre, bu tarihten sonra üye devletler, önceki kararları yerine getirmek için "gerekli tüm araçları kullanma" yetkisine sahip olacaktı. Bu karar, Irak'ın son geri çekilme tarihinde çekilmemesi üzerine yapılan hava, deniz ve kara saldırılarının yasal dayanağını oluşturmuştur. Koalisyon güçleri, Irak'ı Kuveyt'ten çıkardıktan sonra GK, Birleşmiş Milletler Irak-Kuveyt Gözlem Misyonu (UNIKOM) tarafından yönetilecek *askerden arındırılmış bir bölge* kurmuştur. UNIKOM, silahlı kuvvetlerin çekilmesini denetlemeye devam etmiş, sınır çevresinde yaşanan bazı olaylarda güç kullanmış ve devam eden on yıl boyunca sınır güvenliğini sağlamıştır⁴⁶.

Benzer şekilde Bosna-Hersek'te Boşnakları Sırp-ların ve Hırvatların saldırılarından ve soykırım operasyonlarından korumak için güvenli bölge ilan edilmiştir⁴⁷. Bölgenin oluşturulmasının temel amacı, Boşnak sivilileri saldırılardan korumak, yardımların dağıtılmasını sağlamak, göç akınlarına engel olmak ve barış görüşmelerine katkı vermektir. Ancak Bosna-Hersek'te oluşturulan ve ilan edilen güvenli bölgeler, bu amaçları sağlamada başarısız olmuştur. Bunun sebebi olarak da uluslararası toplumun barışı koruma operasyonları ve güvenli bölge tedbirlerini kararlı bir şekilde uygulamamaları olarak tespit edilmiştir⁴⁸.

B. Meşru Müdafaa

BMŞ'nin meşru müdafaa hakkını düzenleyen 51'inci maddesi, güvenli bölge oluşturulmasında (tartışmalı da olsa) başvurulabilecek bir başka bir gerek-

çedir⁴⁹. Maddeye göre: "Bu Antlaşma'nın hiçbir hük-mü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru müdafaa hakkına hakef getirmez" (BMŞ m. 51). Devletler, GK kararı olmaksızın yaptıkları operasyonlarda ve güvenli bölge oluşturulmasında, genellikle bu maddeyi gerekçe olarak göstermişlerdir⁵⁰. Çünkü güvenli bölge oluşturulması, *gerekliklik ve orantılılık* ilkelerini kuvvet kullanmaya göre daha kolay bir şekilde karşılamaktadır. Zira kuvvet kullanmada gerekliklik ve orantılılık ilkelerine uymak görece daha zordur. Ancak *yakın tehlike*, güvenli bölge oluşturulmasında kolaylıkla başvurulabilecek bir gerekçe değildir⁵¹.

BMŞ'nin kabulünden önce, önleyici nitelikte müdafaa, uluslararası *teamül hukuku* tarafından meşru kabul edilmekteydi. Ancak, 51'inci maddedeki "*silahlı bir saldırıya hedef olması halinde*" ifadesiyle, bu kabulden vazgeçildiği ve meşru müdafaaanın, bir önceki saldırı ile meşrulaştırılması gerektiği anlaşılmaktadır. BM bunu, GK kararı olmaksızın *yakın tehlikeye karşı önleyici meşru müdafaa*ya izin verildiği; ancak *uzak tehditlere karşı önleyici askeri eylem* yapılmasına izin verilmediği şeklinde yorumlamaktadır⁵². Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ise, 51'inci maddeyi daha da kısıtlayıcı bir şekilde okumaktadır. Buna göre silahlı saldırının ve güvenlik ihtiyaçlarının mutlaka gerekli olmadığı hallerde meşru müdafaa şartları oluşmaz⁵³.

Silahlı bir saldırıya maruz kalan bir devletin meşru müdafaa kapsamında saldırı ile orantılı ve gerekli ölçüde kuvvet kullanması veya güvenli bölge oluşturulması uluslararası toplum tarafından yadırganmayacak bir durumdur. Ancak güvenli bölgenin önleyici meşru müdafaa kapsamında oluşturulması konusu tartışmalıdır. Çünkü güvenli bölgenin savunma amaçlı için bile olsa irade dışı (zorla) oluşturulmasının, koruyucu (preventive) olmaktan ziyade önleyici (preemptive) niteliğinden dolayı, 51'inci madde kapsamına girmediği iddia edilmiştir. Bununla birlikte bazı yazarlar, 51'inci maddenin önleyici meşru müdafaa (anticipatory self-defense) yapılmasına izin verdiğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre, maddede doğal meşru müdafaa hakkından söz edilmesi, önleyici meşru müdafaaaya izin verici nitelikteki BMŞ öncesi teamül hukukuna dönüşün işaretidir⁵⁴.

⁴⁹ KAYA: s. 3; VARLIK / BİNGÖL: s. 103.

⁵⁰ GREEN, James A.: *The Article 51 Reporting Requirement for Self-Defense Actions*, Virginia Journal of International Law, Vol. 55, 2015, s. 575-579.

⁵¹ KATZ: s. 1398.

⁵² DELAHUNTY, Robert J.: *Paper Charter: Self-Defense and the Failure of the United Nations Collective Security System*, Catholic University Law Review, Volume: 56, Issue: 3, Spring-2007, s. 922.

⁵³ *Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo vs. Uganda)*, ICJ, 2005, p. 143-147. <https://www.icj-cij.org/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim tarihi: 15 Kasım 2018); Kararın ilgili bölümlerinin Türkçe çevirisi için bkz: AKSAR, Yusuf: *Temel Metinler ve Davatlarla Uluslararası Hukuk*, Seçkin Yayınları, Ankara 2017, s. 492-495.

⁵⁴ KAYA: s. 3.

⁴⁴ Örnek olarak Güvenlik Konseyi'nin S/RES/688 sayılı kararında VII. Bölümüne atıf yapılmamıştır. DEMİREL: s. 116.

⁴⁵ KATZ: s. 1397.

⁴⁶ *Security Council Resolutions*, S/RES/660 (1990), S/RES/661 (1990), S/RES/665 (1990), S/RES/678 (1990), S/RES/687 (1991), S/RES/688 (1991), S/RES/689 (1991), S/RES/1490 (2003); Aksi yönde, GK'nın S/RES/688 (1991) sayılı kararında, koalisyon güçlerine VII. Bölüm çerçevesinde açık veya örtülü bir şekilde güvenli bölge kurma konusunda yetkilendirme yapılmamıştır. DEMİREL: s. 116.

⁴⁷ *Security Council Resolutions*, S/RES/819, S/RES/824 (1993); GK bu kararları alırken BMŞ'nin VII. Bölüm hükümlerine dayanmıştır. Bu kararlar BMŞ üyesi tüm devletler açısından bağlayıcıdır.

⁴⁸ Bosna-Hersek'te kurulan güvenli bölgelerle ilgili geniş bilgi için bkz: DEMİREL: s. 118-125.

Güvenli bölgenin önleyici meşru müdafaa kapsamında oluşturulabileceğinin bir diğer dayanağı ise, “silahlı bir saldırıya hedef olması halinde” ifadesinin, saldırıdan sonra olması gerektiği anlamına gelmediği görülmüştür. En makul açıklama ise, 51’inci maddenin etkili bir ortak güvenlik aracı olduğudur. Bir sözleşmedeki hukuka aykırı hükümleri geçersiz kılma esası üzerine kurulmuş olan 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi’ne⁵⁵ göre, “varlığına yönelen dış tehditlere karşı kendisini koruyacak araçlardan mahrum eden bir anlaşmanın geçersiz olduğu” belirtilmiştir⁵⁶. Bu yaklaşım, ilk saldırıya gerekli ve orantılı bir cevap niteliğinde sayılabilecek önleyici bir meşru müdafaa aracı güvenli bölge oluşturulmasını meşru gösterebilir⁵⁷.

51’inci maddede, sadece bireysel meşru müdafaa değil, aynı zamanda ortak meşru müdafaa hakkı da düzenlenmiştir. BMŞ ve diğer ortak savunma anlaşmalarındaki benzer tanımlardan, (NATO, SEATO ve Arap Ligi gibi) geleceğe yönelik bireysel meşru müdafaa ile ortak meşru müdafanın eşit olduğu sonucu çıkarılabilir. Devletlerin haksız olarak etki alanını genişletmesine kolaylıkla gerekçe oluşturulmaması için, gereklilik ilkesi, ortak meşru müdafaa hakkında da dikkate alınmaya devam edecektir⁵⁸. Türkiye tarafından Suriye’de bir güvenli bölge kurulacak ise, bu durumun, Suriye’nin bu bölgede kontrolü kaybetmesi ve DAES ve benzeri terör örgütlerine karşı kendini savunmadaki yetersizliği bağlamında, 51’inci maddenin, hem bireysel hem ortak meşru müdafaa hakkına dayanarak yapılması gerekecektir⁵⁹.

Meşru müdafaa kapsamında güvenli bölge kurulması ile ilgili diğer bir konu da, saldırı ile güvenli bölge kurulması arasında geçen süre ilişkisidir. 51’inci maddeden, mesela *on yıl öncesine ait bir saldırı nedeniyle güvenli bölge kurulmasının haklı olmayacağı anlaşılmaktadır*. Diğer yandan, “söz konusu tehdit ya da saldırı bir dizi ardışık eylemden oluşuyor ve aynı kaynaktan gelen eylemlerin devam etmesini beklemek için yeterli neden var ise”, durumun aciliyeti göz önüne alındığında, bu eylemleri toplu olarak hesaba katmak makul olacaktır⁶⁰. Dolayısıyla, buna dayanarak kurulan güvenli bölge meşru olacaktır.

Nihayet başka bir sorun da silahlı saldırı, devletler dışında bir grup tarafından gerçekleştirildiğinde ortaya çıkmaktadır. UAD, 51’inci maddeyi bu bağlamda

çok dar yorumlamış ve maddenin “yalnızca bir devletin başka bir devlete karşı saldırılarını” kapsadığını belirtmiştir⁶¹. Ancak Divanın bu yorumu, “devlet dışından gelen geniş çaplı saldırıların” örtülü bir şekilde 51’inci maddenin kapsamına girdiği yönündeki bazı GK kararlarıyla çelişmektedir⁶². Tam bir görüş birliği olmakla birlikte, sivillerin (özellikle terör saldırılarına) karşı korunması ile meşrulaştırılan güvenli bölgelerin hukuki statüsü belirsizliğini korumaktadır. 51’inci maddenin devletler dışında gruplardan gelen saldırıları içerdiği düşünülse bile, savaşçı ve sivil ayrımı yapılmadığı için bir güvenli bölge kurulmasının orantılı tepki niteliği tartışmalıdır⁶³.

Türkiye’nin Suriye’de kurmaya çalıştığı güvenli bölge, esas olarak, göç akınına engel olmak, DAES’in ve diğer terör örgütlerinin saldırılarına karşı sınırlarını korumak amaçlarına yöneliktir ve bu nedenle tipik meşru müdafaa örneğini oluşturmaktadır⁶⁴. Türkiye sınırı boyunca var olan göç akınları, 51’inci maddeyi ilgilendirecek bir “silahlı saldırı” değildir; ancak DAES ve PKK gibi terör örgütlerinin uyguladığı *tekrarlardan* terörist eylemler açıkça silahlı saldırı niteliğindedir. Türkiye, aynı zamanda, kurulacak güvenli bölgenin Avrupa’yı da benzer saldırılardan koruyan ortak bir meşru müdafaa önlemi olduğunu savunmaktadır. Türkiye, aynı zamanda Suriye’deki güvenli bölgeyi insani yardım amacı için kullanarak çeşitli gerekçelerin birlikte nasıl gerçekleştirilebileceğini göstermiştir⁶⁵.

C. İnsani Müdahale ve Koruma Sorumluluğu

Uluslararası hukukun tartışmalı konularından biri olan insani müdahale de, güvenli bölge oluşturulmasında başvuru olan önemli gerekçelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır⁶⁶. Kural olarak, devletin egemenliği, ülke bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı, daha önce belirttiğimiz iki istisna haricinde müdahale yapılamaz. Ancak uluslararası toplumda yaşanan bazı gelişmeler sebebiyle, uluslararası düzenlemelerde yer verilmeyen bazı hallerde⁶⁷ de bir devletin egemenliği, ülke bütünlüğüne ve siyasi bağımsızlığına karşı müdahale edilebileceği yüksek sesle dile getirilmeye başlanmış ve hatta 1990’lı yıllardan sonra uygulamaya konulmuştur⁶⁸.

⁵⁵ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, ICJ, Advisory Opinion, 9 Temmuz 2004, <https://www.icj-cij.org/en/case/131>, p. 139.

⁵⁶ DELAHUNTY: s. 877.

⁵⁷ KATZ: s. 1400.

⁵⁸ SEMİN: s. 2-3.

⁵⁹ KALIN, İbrahim: *Safe Zones Will Save Lives, Our Humanity*, Daily Sabah, 26 September 2016, <https://www.dailysabah.com/columns/ibrahim-kalin/2016/09/27/safe-zones-will-save-lives-our-humanity> (Erişim tarihi: 15.11.2018); Turkey, US will establish ‘safe zone’ around Syria’s Manbij if US keeps promises: Turkish presidential spokesman, 15 March 2018, <http://www.hurriyetdailynews.com> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

⁶⁰ KAYA: s. 4.

⁶¹ Bu haller, başka bir devletin ülkesinde bulunan vatandaşlarını ve anlaşmalarda tanınmış egemenlik haklarını korumak, kendi geleceğini belirlemek (self-determinasyon), insani nedenler, egemen bir devletin rızası ve insani yardım halleridir. KESKİN: s. 102-103.

⁶² VARLIK / BİNGÖL: s. 103.

⁵⁵ Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 23 Mayıs 1969 tarihinde Viyana’da imzalanmış ve 27 Ocak 1980 tarihinde yürürlüğe girmiştir. <https://treaties.un.org/doc/publication/unt/volume%201155/volume-1155-i-18232-english.pdf> (Erişim tarihi: 29.12.2018).

⁵⁶ DELAHUNTY: s. 918, s. 942-943.

⁵⁷ KATZ: s. 1399.

⁵⁸ WALKER, George K.: *Anticipatory Collective Self-Defense in the Charter Era: What the Treaties Have Said*, Cornell International Law Journal, Vol. 31, 1998, s. 369-370.

⁵⁹ SEMİN: s. 2-3; DAES’in eylemleri açıkça silahlı saldırı olarak nitelendirilebilse de, her olay bu kadar basit olmayabilir. Mesela ekonomik, psikolojik ya da siber saldırıların, 51’inci maddede öngörülen saldırı kapsamına girip girmediği tartışma konusudur. DELAHUNTY: s. 923-924.

⁶⁰ CANNIZZARO: s. 785.

Soğuk Savaş sonrası GK, kendi sınırları içinde kendi vatandaşlarının *insan haklarını ağır bir şekilde ihlal eden devletlere karşı*, diğer devletlerin insani müdahalesine izin veren bazı kararlar almıştır. Aslında BMŞ, insan haklarının ağır ihlali halinde insani müdahaleyi kuvvete başvurma yasağının istisnası olarak kabul etmemiştir. Buna rağmen insani müdahalenin, BMŞ'nin arka planında çalışan geleneksel bir norma dönüştüğü ileri sürülmüştür⁶⁹. GK, 2001 yılında, Uluslararası Müdahale ve Devlet Egemenliği Komisyonu, *koruma sorumluluğu (responsibility to protect)* kavramını geliştirmiştir. Bu kavrama göre egemenlik kavramının içinde üstü kapalı olarak devletin, kendi vatandaşlarının insan haklarını güvence altına almak görevi de bulunmaktadır. Eğer devlet kendi vatandaşlarının insan haklarını koruma görevini yerine getiremiyorsa, bu görev uluslararası toplum tarafından yerine getirilecektir. Yani insani amaçlı olarak dışarıdan müdahale edilecektir. İnsani amaçlı müdahale için bazı şartların bulunması gerekmektedir. Bunlar, müdahale kararının yetkili bir otorite tarafından verilmesi (*right authority*), müdahalenin haklı gerekçelere dayandırılması (*just cause*), müdahalenin insancıl amaçlar dışında olmaması (*right intention*), müdahalenin en son çare olması (*last resort*), müdahalenin orantılı araçlarla gerçekleştirilmesi (*proportionality*) ve müdahale ile insan hakları ihlallerinin sona erceğine dair makul beklentinin bulunmasıdır (*reasonable prospects*)⁷⁰.

1994 yılında Ruanda'da kurulan güvenli bölgeler, insani müdahale gerekçesine dayanılarak güvenli bölge kurulmasına örnek teşkil etmektedir. GK, 1994 yılında Ruanda'daki yaygın ve sistematik sivil katliamlarının önüne geçebilmek için uluslararası toplumun cevap vermesi gerektiğini vurgulamış, çok uluslu geçici bir operasyona izin veren ve güvenli bölgeler kurulmasını sağlayan kararlar almıştır⁷¹. Fransa, GK'nın bu kararlarına dayanarak Ruanda'da insani ve sivil koruma amaçlı operasyonlar yapmış ve güvenli bölgeler kurmuştur⁷². Ancak bu operasyonun insani müdahale gibi görünmesine rağmen gerçekte farklı gerekçelerinin bulunduğu iddia edilmiştir. Somut olayda Fransa'nın müdahalesi bir soykırımın önlenmesi amacıyla yapılan *gerekli ve orantılı* bir müdahale kabul edilmiştir. Ancak Fransa'nın Hutu rejimine önceden vermiş olduğu askeri destek, operasyonun gerçek saikleri üzerinde yaygın bir kuşkuyla yol açmıştır. Bu müdahale ile ilgili olarak Ruanda, Fransa'yı açıkça soykırım yapmakla suçlamış ve Fransız yetkililerin Ruanda mahkemelerinde kovuşturulması için çağrı yapmıştır. Geriye dönüp

bakıldığında, Fransa'nın müdahalesi sayesinde pek çok Hutu üyesi zanlının güvenli bölgelerden kaçtığı ya da yeniden toparlandığı ileri sürülmüştür. Bu nedenle, Ruanda'da oluşturulan insani güvenli bölge, görünüşte insani müdahale amaçlı meşru bir önlem olsa da, Fransa hakkındaki eleştirileri ortadan kaldıramamış değildir⁷³. Her ne kadar çok sayıda sivilin çatışmalardan kurtulmasını sağlamışsa da, Ruanda'da oluşturulan güvenli bölgeler devam etmekte olan iç savaş sebebiyle ağır insan hakları ihlallerine ve sivillerin hayatlarını kaybetmelerine engel olamamıştır⁷⁴.

D. Değerlendirme

Görüldüğü gibi GK kararları, bireysel ya da ortak meşru müdafaa, insani müdahale ve koruma sorumluluğu, güvenli bölgelerin oluşturulmasında çoğu zaman birbirleriyle iç içe geçmiş haklı gerekçeler olmaktadır. GK kararı, hukuku bağlayıcı olduğu ve en azından BMŞ anlamında uluslararası toplumu temsil ettiği için, güvenli bölge oluşturulmasında, diğerlerine göre en meşru gerekçe niteliğindedir. Oysa meşru müdafaa ve insani gerekçelere dayanarak güvenli bölge oluşturulmasının, her ne kadar arka planındaki saikler açısından bazen eleştirilse de, sağlam bir hukuki altyapı ile gerekçelendirilmesi gerekmektedir⁷⁵. Türkiye'nin Suriye'de meşru müdafaa gerekçesine ve Fransa'nın Ruanda'da insani gerekliliklere dayanarak güvenli bölge oluşturması bunun tipik örneğini teşkil etmektedir.

IV. Güvenli Bölgelere İlişkin Temel Sorunlar

Daha önce belirttiğimiz gibi, güvenli bölgenin oluşturulmasının meşru olup olmadığı uluslararası hukuka göre değerlendirilecektir. Bu kapsamda uygulanabilirliği ölçüde, silahlı çatışmalardaki temel kuralları belirleyen Cenevre Sözleşmeleri ve ek protokolleri, bu meşruluğun temelini oluşturacaktır. Ayrıca GK kararları, meşru müdafaa ve insani müdahale/koruma sorumluluğu kural ve ilkeleri güvenli bölgelerin oluşturulmasında dikkate alınacaktır.

Güvenli bölgeler oluşturulduktan sonra da uluslararası veya askeri bazı temel ilkelere uyulması gerekmektedir. Sınırlı sayıda olmamak kaydıyla, güvenli bölgelerin yönetiminde ve uygulanmasında, meşruiyet ve uluslararası destek, kapsamlı müdahale, etkili ve odaklı yaklaşım, askeri yetkinlik, güvenlik, koordinasyon, esneklik, ekonomik yeterlilik ilkeleri aranması gerektiği savunulmaktadır⁷⁶.

Bu bölümde ise güvenli bölge ile ilgili uygulamada ortaya çıkan sorunlar ele alınacaktır. Bu kapsamda Cenevre Sözleşmelerinin bu bölgelere uygulanabilirliği, güvenli bölge kurulması ile egemenlik ilkesinin ihlali, güvenli bölgenin irade dışı (zorla) dayatılması, devlet-

⁶⁹ Geniş bilgi için bkz: PATTISON, James: *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?*, Oxford University Press, Oxford 2010; DEMİREL: s. 112.

⁷⁰ *The Responsibility to Protect*, Report of the ICISS, December-2001, s. 29-37. <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

⁷¹ *Security Council Resolutions*, S/RES/918 (1994), S/RES/925 (1994), S/RES/929 (1994).

⁷² NANDA, Ved P. / MUTHER Jr, Thomas F. / ECKERT, Amy E.: *Tragedies in Somalia, Yugoslavia, Haiti, Rwanda and Liberia - Revisiting the Validity of Humanitarian Intervention under International Law- Part II*, Denver Journal of International Law and Policy, Vol. 26, 1998, s. 851.

⁷³ SCHMITT, Michael N.: *The Future of Genocide Suits at the International Court of Justice: France's Role in Rwanda and Implications of the Bosnia v. Serbia Decision*, Georgetown Journal of International Law, Vol. 40/2, 2009, s. 585-623.

⁷⁴ DEMİREL: s. 129.

⁷⁵ KATZ: s. 1403.

⁷⁶ VARLIK / BİNGÖL: s. 118-121.

lerin kendi ülkesinde güvenli bölge kurmak zorunda kalması, güvenli bölgelerde insan hakları ihlalleri ve kuvvet kullanımı konuları ele alınacaktır.

A. Cenevre Sözleşmelerinin ve Ek Protokollerinin Uygulanabilirliği Sorunu

Cenevre Sözleşmelerinde ve Ek I. Protokolünde üç çeşit güvenli bölge öngörüldüğünü daha önce belirtmiştik. Bunlar “askerden arındırılmış bölge” (I. Protokol m. 60), “hastane ve güvenlik bölgeleri” (IV. Sözleşme m. 14) ve sivil ve savaş dışı kalmış askerlerin sığınması için kurulan “tarafsız bölgeler”dir (IV. Sözleşme m. 15). Ancak, bu bölgelerin Sözleşmedeki anlamı ile günümüzdeki güvenli bölgeler arasında belirgin farklılıklar vardır. İlk olarak, günümüzdeki güvenli bölgeler her zaman karşılıklı anlaşmanın ürünü değildir. İkincisi, Sözleşmede ve protokollerde, barış zamanında oluşturulan güvenli bölgeler öngörülmemiştir. Bu nedenle, söz konusu düzenlemelerdeki tanımların, günümüzdeki güvenli bölgeleri kapsamadığı ileri sürülmektedir. Buna gerekçe olarak da mevcut insancıl hukuk ve silahlı çatışma kurallarının geleneksel iki taraflı savaş ve barış düzenine göre tasarlandığı, söz konusu kuralların, zamanla değişen çatışma şartlarını karşılayamadığı savunulmaktadır. Bu kapsamda mesele günümüzde gerçekleşen, uzun süren ve çok sayıda silahlı grubun katıldığı çatışmalarda savaş kurallarının uygulandığı zaman dilimini belirlemek genellikle çok zordur⁷⁷. Oysa Cenevre Düzenlemeleri, savaş ve güvenli bölgeler için belirlenebilir bir süre öngörmekte ve genellikle çatışma sonrası kuralları (*jus post bellum*) çok az dikkate almaktadır⁷⁸.

Bununla birlikte, günümüzdeki (bazı) güvenli bölgeler hakkında Cenevre Sözleşmelerinin uygulanabileceğine dair bazı hükümler de bulunmaktadır: Mesela IV. Sözleşmenin 2’nci maddesine göre; “İşbu Sözleşme, ... yüksek akit taraflardan ikisi veya birçoğu arasında ilân edilmiş bir harp veya doğmuş diğer herhangi bir silahlı çatışma halinde, harp hali bunlardan biri tarafından tanınmasa dahi, uygulanacaktır. Sözleşme, yüksek akit taraflardan birine ait toprağın tamamen veya kısmen işgali hallerinde de, bu işgal hiçbir askeri mukavemetle karşılaşmasa dahi tatbik edilecektir” Günümüzdeki güvenli bölgelerin bu hükmün kapsamına girmesi mümkündür. Özellikle “görüşte atış” (*shoot on sight*) gibi bazı bölgeler, silahlı kuvvetlerin rutin olarak kullanıldığı aktif çatışma bölgeleridir.

Günümüzde varlığını sürdüren, ihtilaf halindeki devletleri birbirinden ayıran, ateşkes anlaşmalarıyla oluşturulan ve tartışmalı olan güvenli bölgeler hakkında da Cenevre Düzenlemeleri uygulanabilecektir. Örneğin Kuzey Kore ve Güney Kore, fiilen olmasa da resmi olarak savaş halindedir. Bu kapsamda en azından,

savaş hukukunun barış zamanında uygulanabileceği bir ara statünün, askerden arındırılmış bu bölgede geçerli olduğu söylenebilecektir. Çünkü fiilen olmasa da resmi olarak çatışmanın sürdüğü iki devlet arasında bulunan işbu güvenli bölge hakkında Cenevre Düzenlemeleri uygulanabilecektir⁷⁹.

Başka bir ülkede tek taraflı iradeyle oluşturulan güvenli bölgeler, kısmi bir işgal biçimi olarak düşünülebilir. 18 Ekim 1907 tarihinde La Haye’de imzalanmış, IV Sayılı Kara Harbinin Kanunları ve Adetleri Hakkında Sözleşmenin 42’nci maddesine göre, yabancı askeri otoritenin kurulduğu ve uygulanabileceği bir ülke, uluslararası hukuk uyarınca işgal altında olarak kabul edilir. Aynı şekilde, dışarıdan dayatılarak kurulan güvenli bölgeler, ülkenin bir bölümü üzerindeki egemenliğin yabancı bir güce, rızası dışında verilmesi anlamına gelmektedir. UAD, *Armed Activities on the Territory of the Congo* kararında yabancı uyruklu asker bulunmasa bile, yabancı otorite potansiyeli olduğu sürece, işgalin varlığını kabul etmiş, yabancı askeri otoriteyi ise “kendi otoritesini ulusal yönetimin yerine koyabilen veya fiziksel kontrolü istediği zaman alabilen güç” olarak ifade etmiştir⁸⁰. No-go bölgeleri veya *shoot on sight* bölgeleri, içeriğine bakıldığında, IV Sayılı La Haye Sözleşmesinde tanımlanan işgale benzerdir. IV. Cenevre Sözleşmesi de, işgalci kuvvetin yetki ve sorumluluklarını ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir (IV. Sözleşme m. 47-78). Dolayısıyla, işgal altında bulunan bir ülkede oluşturulan güvenli bölgeler hakkında Cenevre Düzenlemeleri uygulanabilecektir.

B. Güvenli Bölge Oluşturulmasında Egemenlik İlkesinin İhlali Sorunu

Bir devletin ülkesi üzerinde üç şekilde güvenli bölge oluşturulması söz konusudur. İlk GK kararıyla güvenli bölge oluşturulmasıdır. BMŞ’nin VII. Bölümüne dayanılarak alınan bu karar, bundan olumsuz etkilenen devlet de dâhil bütün üye devletler açısından bağlayıcıdır. Bu nedenle, devletin egemenliğinin ihlali meşru bir gerekçeye dayanmaktadır. İkincisi, ülkesinde güvenli bölge kurulacak devletin açık veya zımni rızasıdır. Bu halde, çoğu zaman gerçekte zorla dayatılarak, görünüşte ise anlaşma (rıza) ile güvenli bölge kurulmaktadır. Bu rıza da, tartışmalı olmakla birlikte, güvenli bölge oluşturulmasını meşru hale getirmektedir. Üçüncüsü ise bundan olumsuz etkilenen devletin rızası dışında, o devletin ülkesinde güvenli bölge oluşturulmasıdır. Bu halde, güvenli bölge oluşturulmasının meşru sayılabilmesi için, daha önce incelediğimiz meşru müdafaa veya insani müdahale gibi gerekçelere dayanması gerekmektedir.

Bir devletin kendi ülkesi üzerindeki egemenliğinin sınırlanmasının iradi olarak gerçekleşip gerçekleşmediğinin önemli hukuki sonuçları vardır. Bu sonuçlar da, güvenli bölgenin tek taraflı dayatılmasına veya karşılıklı anlaşma ile oluşturulmasına göre değişiklik gösterecektir. Eğer güvenli bölge, anlaşmayla oluşturul-

⁷⁷ STAHN, Carsten: “Jus ad Bellum”, “Jus in Bello” ... “Jus post Bellum”? -Rethinking the Conception of the Law of Armed Force, *European Journal of International Law*, Vol. 17, No. 5, 2006, s. 927-928. Geleneksel savaşlarda ilk atış ile son atış arasındaki geçen süre, savaş hukuku kurallarının uygulandığı zaman dilimi olarak kabul edilir. STAHN: s. 927.

⁷⁸ KATZ: s. 1404.

⁷⁹ VARLIK / BİNGÖL: s. 113; KATZ: s. 1405.

⁸⁰ *Armed Activities on the Territory of the Congo*, 2005, p. 173.

muşsa, uluslararası hukuk açısından egemenliği ihlal eden bir durum söz konusu değildir. Çünkü uluslararası hukukun hiçbir kuralı, devletin anlaşma yoluyla bölgesel egemenlikten vazgeçmesine veya sınırlandırılmasına engel olmaz. Durum böyle olmakla birlikte, iki veya çok taraflı anlaşmalarla, gerçek rızaya dayalı güvenli bölge oluşturulması uygulaması oldukça sınırlı kalmaktadır⁸¹. Uygulamada genellikle bir veya birkaç devletin kararı ve müdahalesi ile, iç çatışmaların yaşandığı başka bir devletin ülkesinde güvenli bölge kurulması yoluna gidildiği görülmektedir.

Uluslararası hukukta, egemenliğin iki temel unsurunun olduğu kabul edilmektedir: *Yasal otorite üzerinde tekel iktidarı ve yabancı devletlerin işlerine karışmaması*⁸². *Palmas Adaları Davasında*⁸³ uyuşmazlığı çözmek üzere kurulan hakem heyeti, "egemenliğin, devletler arasındaki ilişkilerde bağımsızlığın işareti olduğunu" ifade etmiştir. Bağımsızlık, belirli bir coğrafi alan ile ilgili olarak, orada bir devletin fonksiyonuna, herhangi bir başka devletin müdahale etmemesi demektir. Bu kapsamda hariçten zorla oluşturulan güvenli bölgelerde, yabancı bir gücün dayatmasıyla, işbu egemenlik ilkesi açıkça ihlal edilmektedir.

Karşılıklı anlaşma ile kabul edilen veya devletin kendi iradesi ile oluşturulan güvenli bölgelerle ilgili olarak görünüşte egemenliğin ihlali sorunu yoktur. Bununla birlikte, UAD'ye göre devletlerin egemenliği ilkesi, herhangi bir devlet veya devlet grubunun, başka bir devletin özgürce karar verebildiği ve kendi ulusal yetki alanına giren konularda doğrudan veya dolaylı müdahalesini yasaklamaktadır⁸⁴. Devletler, savaş tehdidini azaltmak, göç veya mülteci akınına engellemek için kendi ülkelerinde bile olsa güvenli bölge açmaya mecbur kaldıkları ölçüde, bağımsızlıktan mahrum kalmakta ve ülkelerini verimli bir şekilde kullanma konusunda özgürce karar verememektedir. Mısır'ın, kaçakçılık tehdidine karşı kendi ülkesindeki Gazze yakınlarındaki bölgeyi tahliye etmek zorunda kalması, tam da böyle bir egemenlik kaybı örneğidir⁸⁵. Bu nedenle güvenli bölgeler, egemenlik kaybı ile izah edilmediği sürece uluslararası hukuk bakımından gerçek anlamda açıklanmış olmaz.

Kuruluş amaçları ve tabi olduğu statülerinde gözlenen bu çeşitlilik sebebiyle güvenli bölgeler, ar-

tık egemenlik ilkesi ile bağlantılı olarak tanımlanmaya başlanmıştır: *Güvenli bölge, dış baskı veya insani müdahale nedeniyle, devletin egemenliğini isteyerek veya istemeyerek kaybettiği belirli bir bölgedir*. Buradaki dış baskı veya insani müdahale, GK kararı veya diğer devletlerin uluslararası hukuka uygun veya aykırı karar ya da uygulamasına dayanmaktadır. Devletin kendi ülkesi üzerinde güvenli bölge kurulmasına kendi iradesi ile izin vermesi de egemenliğin sınırlandırılması sonucunu doğurmaktadır. Bu tanım, güvenli bölge kavramını, egemenliğin sınırlandırılmasına dayandırmaktadır. Bu bağlantı, uluslararası hukuk çerçevesindeki güvenli bölgelerin değerlendirilmesi için önemli sonuçlar doğuracaktır. Çünkü burada dikkat edilmesi gereken husus, egemenliğin sınırlandırılmasına neden olan gücün, devlet sınırlarının dışından kaynaklanmasıdır⁸⁶. Ancak işbu güvenli bölge tanımına amaç unsurunu da eklemek gerekir. Çünkü güvenli bölgenin kuruluş amacının, uluslararası hukukun meşru saydığı bir nedene dayanması gerekir.

Sonuç olarak bir devletin ülkesinde güvenli bölge oluşturulurken, GK kararına ve bundan olumsuz etkilenen devletin gerçek iradesine (rıza) dayanılıyorsa, bu durum uluslararası hukuka göre meşrudur. Bu nedenle egemenlik ihlali söz konusu değildir. Ancak güvenli bölge kurulması, bundan olumsuz etkilenen devletin iradesine (rıza) dayanmıyorsa (veya görünüşteki rızasına dayanıyorsa), egemenlik ihlalinin bulunup bulunmadığı tartışmaya açılacaktır. Bu durumda, güvenli bölge kurulmasının meşru müdafaa veya insani müdahale gerekçelerine dayanıp dayanmadığının incelenmesi gerekecektir.

C. Güvenli Bölgelerin Görünüşte Anlaşmayla Dayatılarak Kurulması Sorunu

Bazı güvenli bölgeler, ikili veya çok taraflı anlaşmalarla kurulmuştur. Bu durumda güvenli bölge oluşturulması açık ve gerçek bir iradeye dayanmaktadır. Mesela Kuzey Kutbu takımadalarında Norveç egemenliğini sınırlayan 1920 tarihli *Svalbard Anlaşması*⁸⁷, 1978 tarihli *Camp David Anlaşmaları*⁸⁸ ve Türkiye ile Irak arasındaki Kuzey Irak'taki teröristlerin sınır ötesinde sıcak takibine izin veren 1983 tarihli Anlaşma⁸⁹ bu tür anlaşmalara örnek teşkil etmektedir.

Oysa Gazze'deki *no-go zone*⁹⁰, Güney Afrika tarafından 1980'de Angola'da oluşturulan bölge ya da 1990'larda birçok insani müdahale kapsamında kurulan bölgeler, etkilenen nüfusun veya egemen devletin rızası olmadan tek taraflı olarak dışardan dayatılan

⁸¹ VARLIK / BİNGÖL: s. 106.

⁸² LAX, Irene R.: *A State of Failure: The Sacrosanctity of Sovereignty and the Perpetuation of Conflict in Weak and Failing States*, Temple International Law and Comparative Law Journal, Vol. 26, 2012, s. 27-28.

⁸³ *Island of Palmas Case*, Holland vs. USA, 1928, s. 838, http://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf (Erişim tarihi: 15.11.2018); Sürekli Hakemlik Mahkemesi hakkında bkz: BORN, Gary: *A New Generation of International Adjudication*, Duke Law Journal, Vol. 61, 2012, s. 795-799; ERDAL, Muhammed: *Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne İlişkin Bir Müessese: Sürekli Hakemlik Mahkemesi*, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, s. 2871-2892.

⁸⁴ *Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua, Nicaragua vs. United States of America*, ICJ, 1986, p. 205, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

⁸⁵ KATZ: s. 1393.

⁸⁶ KATZ: s. 1392, 5. 1394.

⁸⁷ KOIVUROVA, Timo / HOLIENCIN, Filip: *Demilitarisation and Neutralisation of Svalbard: How has the Svalbard Regime Been Able to Meet the Changing Security Realities During Almost 100 Years of Existence?*, Polar Record, Cambridge University Press, Vol. 53, Issue 2, 2017, s. 131-142.

⁸⁸ QUANDT, William B.: *Camp David: Peacemaking and Politics*, Brookings Institution Press, 2015. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/suleyman-ebooks/detail.action?docId=4202011>.

⁸⁹ KATZ: s. 1389.

⁹⁰ VARLIK / BİNGÖL: s. 113.

bölge örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır⁹¹. Ukrayna ile ülkenin doğusu arasında kurulan otuz kilometrelik güvenli bölge, görünüşte çok taraflı bir ateşkes anlaşması ile kurulsa da, aslında Rus destekli grupların şiddetli baskısı üzerine oluşturulmuştur⁹². Bu bölgenin *anlaşma ile karşılıklı* olarak kurulup kurulmadığı tartışmalıdır. Çünkü Ukrayna anlaşmaya resmi olarak katıldığı için *karşılıklı* sayılabilir; ancak Ukrayna topraklarının etkili bir şekilde Ruslarca ilhak edilmesine neden olduğu için dışarıdan dayatma olarak düşünülebilir⁹³. Bir egemen devletin ülkesinde rızası dışında oluşturulan herhangi bir güvenli bölge çoğunlukla, bundan olumsuz etkilenen devletin "ülke bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı hukuk dışı bir tehdit veya kuvvet kullanımı" niteliğindedir.

Benzer şekilde "ihtilafli veya çatışan tarafların dışarıda bırakıldığı" ve onların rızası dışında oluşturulan güvenli bölgeler de bulunmaktadır. Bu bölgeler, her ne kadar ihtilaf halindeki tarafların zımnî rızası ile oluşturulduğu için meşru sayılsa da, *gerçek irade* bakımından şiddetle eleştirilmektedir. Hatta insan girişini yasaklayan bölgeler de bulunmaktadır. Mesela Kıbrıs'taki Lefkoşa Uluslararası Havalimanı, kırk yıldan fazladır girişine izin verilmeyen bir BM tampon (güvenli) bölgesidir⁹⁴. Diğer bir kategori olan askerden arındırılmış bölgelere ise, sadece askeri personel ve ekipman girişi yasaklanmaktadır. Siviller bu bölgelere serbestçe ya da koşullu olarak girebilmekte ve hatta bu bölgede yaşayabilmektedir. Mesela Güney Kore'deki *Taesung-dong*, Güney Sudan'daki *Jau* ve Ukrayna'daki *Svetlodarsk köyleri*, tamamen askerden arındırılmış güvenli bölgelerdir⁹⁵.

D. Devletlerin Kendi Ülkesinde Güvenli Bölge Oluşturmak Zorunda Kalması Sorunu

Bazı durumlarda devletler dayatılma sonucunda veya gördüğü lüzum ve ihtiyaç üzerine kendi iradesiyle kendi ülkesi içinde güvenli bölge oluşturabilmektedir. Daha önce belirtildiği gibi Ukrayna'da, görünüşte anlaşmayla; gerçekte ise dayatmayla Ukrayna toprakları içinde bir güvenli bölge kurulmuş ve bu bölge Ukrayna ile Rusya arasındaki sınırı oluşturmuştur.

Oysa Mısır'ın kaçakçılık için kullanılan yolları ve tünelleri ortadan kaldırmak amacıyla kendi ülkesinin Gazze sınırında binlerce evi yıkarak oluşturduğu güvenli bölge, devletlerin kendi ülkesinde kurduğu güvenli bölgeye bir örnek oluşturmaktadır⁹⁶. Burada şu hususu önemli belirtmek gerekir: Bu makalenin konusu

olan güvenli bölgeleri, çevre ülkelerden çeşitli sebeplerle göç ve iltica akınına uğrayan devletlerin sığınmacılar için kendi ülkesi sınırları içinde oluşturduğu kabul ve barınma merkezleri ile karıştırmamak gerekir. Bu merkezler, iltica başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin barınma, işe, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanacağı yerlerdir. Mesela Türkiye, 4 Nisan 2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu⁹⁷ (YUKK) ile kabul ve barınma merkezleri kurmuştur. Ayrıca kabul ve barınma merkezlerinin kurulması, yönetimi ve işletilmesiyle ilgili usul ve esasların yönetmelikle düzenleneceği öngörülmüştür (YUKK m. 95).

Devletlerin kendi ülkesinde oluşturduğu güvenli bölgelerin kuruluş amacı, genellikle komşu devletlerden gelen göç/iltica akınına durdurmaaktır. Günümüzde, devletlerin kendi iradesiyle oluşturmuş olduğu bu tür bölgelerin sayısı hızla artmaktadır. Mesela, İspanya, Fas'tan gelen göç akınına durdurmak için *Ceuta* ve *Melilla* şehirlerini çevreleyen bir duvar inşa etmiştir⁹⁸. Bu amaca yönelik tasarlanan güvenli bölgelerin sayısının yetmişlere ulaştığı belirtilmektedir. Sayıdaki bu artışın hukuki sonuçları belirsizliğini korumakla birlikte, bu bölgelerin kurulmasını haklı çıkarabilecek hukuki gerekçeler de bulunmaktadır. Diğer yandan devletlerin *toprak bütünlüğü*, uluslararası hukukta sıkı bir şekilde korunurken (BMŞ m. 2/4), *başka bir ülkeye göç etme hakkının* varlığı konusunda henüz bir uzlaşma bulunmamaktadır⁹⁹.

Burada sorun, sadece devletin kendi ülkesinde güvenli bölge niteliğinde bir duvar/çit yapması değildir. Çünkü bazı hallerde bu duvarın çevresi, kullanılamaz bir bölge haline dönüşebilmektedir. Bu durumun açık bir örneği, yasadışı sınır geçişleri ile mücadele etmek için bazı devletlerin uyguladığı "*görüştü ateş*" (*shoot on sight*) politikalarıdır. Bu durumlarda bir duvar, sadece ülkeye girişte tek boyutlu bir engel değil; aynı zamanda bu duvarın çevresindeki alan içinde (genellikle görüş mesafesi) egemenliğe etkili bir sınır olmaktadır. İsrail'in Gazze Şeridi'nde toplam kara yüzölçümünün %17'sini ve tarım arazilerinin %35'ini girilmesi yasak veya tehlikeli bir yer haline getiren *no-go zone* buna örnektir¹⁰⁰.

E. Güvenli Bölgelerde İnsan Hakları İhlalleri Sorunu

Güvenli bölgelerin kuruluş amacının, özellikle masum sivil kişilerin korunması olduğunu belirtmiştik. Peki, bu bölgedeki kişilerin insan haklarının korunması hangi standartlara göre gerçekleştirilecektir? Uluslararası insancıl hukuk ile insan hakları hukuku her ikisi de ki-

⁹¹ KATZ: s. 1389.

⁹² MENON, Rajan / SNYDER, Jack L.: *Buffer Zones: Anachronism, Power Vacuum, or Confidence Builder?*, *Review of International Studies*, Vol. 43, Part. 5, 2017, s. 982.

⁹³ KATZ: s. 1389.

⁹⁴ *Security Council Resolutions*, S/RES/186 (1964); TAYLOR, Alan: *Frozen in Time: The Cyprus Buffer Zone*, *The Atlantic*, April 10, 2014, <https://www.theatlantic.com/photo/2014/04/frozen-in-time-the-cyprus-buffer-zone/100714/> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

⁹⁵ KATZ: s. 1390.

⁹⁶ *Egypt demolishes thousands of homes for Sinai buffer zone*, 22 September 2015, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34317654> (Erişim tarihi: 15.11.2018).

⁹⁷ RG: 11.4.2013 - 28615.

⁹⁸ HEATHER L. Johnson: *The Other Side of the Fence: Reconceptualizing the "Camp" and Migration Zones at the Borders of Spain*, *International Political Sociology*, Vol. 7, Issue 1, March-2013, s. 75-91.

⁹⁹ HINES, Barbara: *The Right to Migrate as a Human Right: The Current Argentine Immigration Law*, *Cornell International Law Journal*, Vol. 43, Issue 3, 2010, s. 472.

¹⁰⁰ KATZ: s. 1393-1394; VARLIK / BİNGÖL: s. 113.

şilerin ve haklarının korunmasını hedeflemektedir. Ancak insancıl hukuk kuralları silahlı çatışma hallerinde uygulanmak üzere öngörülmüştür. Uluslararası nitelikte olmayan ve ülke içinde silahlı çatışma bulunması halinde insancıl hukuk kuralları ile insan hakları hukuk kuralları birlikte uygulanacaktır¹⁰¹.

Uluslararası insancıl hukukun geçmişten beri uygulana gelen bazı *teamül* kuralları bulunmaktadır¹⁰². Bu kurallar, hem uluslararası hem uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda uyulması gereken kurallardır. Bu kuralların, genellikle sivillerin korunması amacıyla kurulmuş güvenli bölgelerde *evleviyetle* uygulanması gerektiği söylenebilir. Bu kapsamda, mesela *sivil nüfusa açlık çekirtmeyi bir harp yöntemi olarak kullanmak yasaktır* (53. Kural). Sivil halkın hayatta kalması için vazgeçilmez olan nesnelere saldırmak, bunları imha etmek, ortadan kaldırmak veya işe yaramaz hale getirmek yasaktır (54. Kural). Çatışmanın tarafları, tarafsız tavır takınan ve herhangi bir olumsuz düşmanca davranış göstermeden gerçekleştirilen insani yardımların, kendi kontrollerine tabi olmaları kaydıyla, ihtiyaç içindeki sivillere ulaştırılması maksadıyla hızla ve engellenmeden geçişine izin vermek ve bunu kolaylaştırmak zorundadırlar (55. Kural). Çatışmanın tarafları, yetkili insani yardım personelinin görevlerini yerine getirmek için elzem olan hareket özgürlüğüne sahip olmalarını güvence altına almak zorundadırlar. Bunların hareketleri yalnızca çok önemli askeri ihtiyaçlar söz konusu olduğunda geçici olarak kısıtlanabilir (56. Kural). Yine aynı şekilde, sivil ve savaş dışı kalmış kişilere karşı, insanca davranış zorunluluğu (87. Kural), cinayet (88. Kural), işkence (89. Kural), bedensel ceza (91. Kural), tecavüz (93. Kural), kölelik (94. Kural) ve toplu cezalandırma (103. Kural) yasakları bulunmaktadır¹⁰³. Çekirdek haklar niteliğindeki tüm bu insan hakları, güvenli bölgelerde uyulması gereken kurallar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aynı şekilde silahlı çatışma kurallarını düzenleyen ve siviller ile savaşçılar arasında ve sivil nesneler ile askeri hedefler arasında *ayırt etme ilkesi* üzerine kurulmuş olan Cenevre Sözleşmelerindeki ve ek protokollerdeki temel insan haklarına ilişkin kurallara uyulması gerekir. Bu kapsamda, mesela Ek I. Protokol'e göre uluslararası silahlı çatışma mağdurlarının, kişilikleri, onurları, inançları ve dini uygulamaları garanti altındadır (Ek I. Protokol m. 75/1). Yine Cenevre Düzenlemelerine göre, güvenli bölgede yaşayan kişinin, bölgeden ayrılma hakkı (IV. Sözleşme m. 35), cezai yargılama ile ilgili delil sunma, savunma, tercümandan yararlanma, temyiz (IV. Sözleşme m. 72-73) ve toplu ceza yasağı (Ek I. Protokol m. 75/2) gibi bazı temel hakları bulunmaktadır. Cenevre Düzenlemelerinde, insan hakları hukuku ile insancıl hukukun birlikte uygu-

lanması gerekliliğine ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak güvenli bölgelerdeki uygulamaların insan hakları standartları bakımından denetime tabi olmasına engel bir hüküm yoktur. Bu durumda güvenli bölgeyi kuran/yöneten devletler bu bölgedeki temel insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulabilecektir. Ancak uygulamada güvenli bölgelerde insan hakları ilkelere ve kurallarına uyulmadığı ve bu konuda gereken duyarlılığın gösterilmediği görülmektedir. Mesela, *Irak'ta, Srebrenica'da ve Ruanda'da* oluşturulmuş olan güvenli bölgelerde yoğun ve dramatik insan hakları ihlalleri yaşanmıştır¹⁰⁴.

Cenevre Sözleşmeleri, askeri gereklilik olmadıkça, sivil malları koruyan hükümler de içermektedir. Sivil mallara, askeri hedefler olarak nitelendirilmediği sürece zarar verilmez. Doğaları, konumları, amaçları ya da kullanımları gereği askeri eylemlere etkin bir katkıda bulunan ve tamamen ya da kısmen yok edilmesi, ele geçirilmesi ya da etkisiz hale getirilmesi durumunda, mevcut koşullar altında, kesin bir askeri avantaj sağlayan objeler askeri hedeftir (I. Protokol m. 52/1-2). Bu kural, açlığa sebep olmaması şartıyla gıda maddeleri, tarım alanları, mahsuller, çiftlik hayvanları, içme suyu tesisatı ve malzeme ve sulama işleri hakkında da uygulanır (I. Protokol m. 54). Kesin askeri avantaj ifadesi, "yalnızca potansiyel veya belirsiz avantajlar sunan bir saldırı başlatmak meşru değildir" şeklinde yorumlanmıştır¹⁰⁵. Sivil bir malın askeri amaca etkili bir şekilde katkıda bulunup bulunmadığı konusunda şüphe duyulması halinde bu mal sivil sayılacaktır (I. Protokol m. 52/3). İşgallerde sivil mallara zarar verilmesi, "askeri operasyonlar tarafından kesinlikle gerekli kılındığı" durumlarda daha da sınırlandırılmıştır (IV. Sözleşme m. 53). Bu arada 1907 tarihli IV Sayılı *La Haye* Kara Harbinin Kanunları ve Teamülleri Hakkında Sözleşme Ekinde özel mülkiyetin müsaderesi açıkça yasaklanmıştır (m. 46/2).

Görüldüğü üzere güvenli bölgeler, temel insan hakları standartlarının sağlanması gereken yerlerdir. Bu kapsamda devletler güvenli bölgelerde, özellikle cezai yargılama güvenceleri başta olmak üzere temel insan haklarını ve sivil malları koruyan kurallara uyum zorundadır. Ancak uygulamada güvenli bölgelerde insan hakları standartlarına uyulmadığı görülmektedir.

F. Güvenli Bölgelerde Kuvvet Kullanma Sorunu

BMŞ'ye göre, kuvvet kullanma tehdidi veya kuvvet kullanma, iki istisna dışında yasaktır. Bu yasak, güvenli bölgeler hakkında da geçerli (hatta evleviyetle) olacaktır. Çünkü güvenli bölgeler esas itibarıyla sivil kişilerin ve malların korunması için oluşturulmuştur. Güvenli bölgelerdeki kuvvet kullanımının meşruluğu değerlendirilirken dikkat edilmesi gereken nokta, *sivilleri askerlerden ayırt etme ilkesine uyulmasıdır*¹⁰⁶. Çünkü I. Protokol, silahlı kuvvetler, milisler veya kendi isteğiyle çatışmalara katılanlar dışındaki tüm insanlar

¹⁰¹ TAŞDEMİR, Fatma; *İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk Açısından Türkiye'nin Ayrılcılık Terör Örgütü PKK ile Mücadelesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVI, S. 1, 2012, s. 110.

¹⁰² HENCKAERTS / DOSWALD-BECK: s. 1 vd.

¹⁰³ HENCKAERTS / DOSWALD-BECK: s. 186-202. Uluslararası insancıl hukuk ile ilgili bu *teamül* kurallarının Türkçe versiyonu için bkz: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/tur-irrc_857_henckaerts.pdf (Erişim tarihi: 15.11.2018).

¹⁰⁴ DEMİREL: s. 117, s. 124, s. 127.

¹⁰⁵ SANDOZ / SWINARSKI / ZIMMERMANN: s. 636.

¹⁰⁶ HENCKAERTS / DOSWALD-BECK: s. 3-7.

olarak tanımlanan sivilere karşı ayırım gözetmeyen saldırıları kategorik olarak yasaklamaktadır (I. Protokol m. 50-51).

Güvenli bölgeler, uçuşa yasak bölgelere benzetilmekte ve kuvvet kullanma konusunda aynı kuralların uygulanabileceği ileri sürülmektedir¹⁰⁷. Buna göre, kural olarak GK kararıyla kurulan uçuşa yasak bölgeleri ihlal eden sivil hava araçları veya çatışmaya katılan siviller, sivil statülerini kaybedip askeri hedef haline dönüşür. Ancak GK kararı olmaksızın uçuşa yasak bölge oluşturulması halinde¹⁰⁸, ayırt etme, önleme ve orantılılık gibi bütün savaş ilkeleri, bölge içinde olduğu gibi, dışında da kesin olarak aynı şekilde uygulanır. Bu nedenle, işbu bölgede, yasağı ihlal eden sivil hava araçları veya çatışmaya katılan siviller, sivil statüsünde kalmasına rağmen saldırıya maruz kalabilir. Bu kapsamda bu bölgeyi savunmaya yönelik saldırılar, sivil kişilere ve mallara zarar verme olasılığı dikkate alınarak mümkün olduğu kadar en az zarar verecek şekilde yürütülmelidir. Uçuşa yasak bölge için belirtilen ilkeler ve hususlar, güvenli bölge hakkında da uygulanabilecektir. Gerekliklik ve orantılılık ilkeleri, güvenli bölgeye giren bir sivilin zarar görmemesi için askeri hedef haline gelip gelmemesine bakılmaksızın, kuvvet kullanılmasından önce iletişim ve görsel tanımlama girişimlerini gerektirir. Bununla birlikte, insani ve askeri nitelikteki uygulanabilir bütün tedbirler alınmalıdır¹⁰⁹.

Uygulamada, "görüşte ateş etme" politikalarını benimsemiş olan ve sıkı güvenlik önlemleri alınan güvenli bölgelerde hukuka aykırı kuvvet kullanımı oldukça yaygındır. Kuzey Kore ve Güney Kore arasındaki askersizleştirilmiş bölge ile Ukrayna'daki güvenli bölgede yaşanan uygulamalar, buna örnek gösterilmektedir. Burada saldırıların, sadece belirli askeri hedeflere yönelik olması gerekliliği kuralı (I. Protokol m. 51/4-a) ihlal edilmektedir. Mesela İsrail, güvenlik gerekçesiyle, Gazze'deki no-go bölgesine giren onlarca Filistinliyi öldürmüş veya yaralamıştır. No-go bölgesinin oluşturulması meşru sayılsa bile, burada uygulanan kuvvet kullanımlarının meşruluğu oldukça şüpheli görünmektedir¹¹⁰.

Sonuç

Farklı terimlerle ifade edilse de güvenli bölgeler, çatışma bölgelerinde sivil halkı korumak, onlara yardım götürmek üzere kurulmuş, genellikle askerden arındırılmış, sınırları belirli olan, sivil halkın ve tarafsız askeri birliklerin, insani yardım organizasyonlarının serbestçe seyahat edebileceği yerler olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Ancak bazı hallerde bu bölgelerin görünüşteki insani amaçlar altında devletlerin fiili etki alanını genişletmek üzere kullanıldığı da görülmektedir.

1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde ve ek protokollerinde üç çeşit güvenli bölge öngörülmüştür. Bunlar, hastane ve güvenli bölgeler, askerden arındırılmış bölgeler ve tarafsız bölgelerdir. Cenevre Düzenlemelerinin öngördüğü işbu güvenli bölgeler, çatışma şartları ve süresiyle sınırlı olarak başta hastaları, yaralıları, çocukları, kadınları ve çatışmalara katılmayan sivilleri, silahlı çatışma tehlikesinden ve saldırılarından korumayı amaçlamaktadır. Oysa günümüzde oluşturulan güvenli bölgeler, sayılan bu insani amaçlar dışında, silahlı çatışma öncesi, sırası ve sonrasında, farklı hukuki statüler altında ve mülteci akınlarını durdurmak gibi değişik amaçlarla kullanılabilmektedir. BM'nin veya diğer devletlerin müdahalesiyle kurulan güvenli bölgelerin kuruluş kararlarında Cenevre Düzenlemelerine atıf yapılmamıştır. Tam aksine uluslararası barışa ve güvenliğe ve insani ihtiyaçlara dikkat çekilmiştir. Bütün bunlar, Cenevre Düzenlemelerinin günümüzde kurulan güvenli bölgelerle ilgili gelişmelere cevap veremediğini göstermektedir.

Güvenli bölgelerin oluşturulmasında, GK kararı, bireysel ya da ortak meşru müdafaa ve insani müdahale/koruma sorumluluğu, haklı gerekçeler olarak gösterilmektedir. Bunlardan GK kararı, güvenli bölge oluşturulmasında, hukuken bağlayıcı olduğu ve uluslararası toplumu temsil ettiği için diğerlerine göre daha meşru bir gerekçe niteliğindedir. Ancak meşru müdafaa ve insani gerekçelere dayanarak güvenli bölge oluşturulması, sağlam bir hukuki altyapı ile gerekçelendirilmesi gereken durumlardır.

Hangi gerekçeyle kurulmuş olursa olsun, uygulamada güvenli bölgeler ile ilgili bazı hukuki sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda Cenevre Sözleşmelerinin güvenli bölgelere uygulanabilirliği, güvenli bölge kurulması ile egemenlik ilkesinin ihlali, güvenli bölgenin zorla dayatılarak kurulması, devletlerin kendi ülkesinde güvenli bölge kurmak zorunda kalması, güvenli bölgelerde insan hakları ihlalleri ve kuvvet kullanımı, başlıca sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹⁰⁷ KATZ: s. 1409.

¹⁰⁸ ABD 1991 yılında Irak'ta 36. Paralelin kuzeyini tek tarafı olarak uçuşa yasak bölge ilan etmiştir. DEMİREL: s. 116.

¹⁰⁹ SCHMITT, Michael N.: *Wings over Libya: The No-Fly Zone in Legal Perspective*, The Yale Journal of International Law Online, Vol. 36, Spring, 2011, s. 51-52.

¹¹⁰ KATZ: s. 140; İsrail, Gazze halkına rutin olarak sınır bölgesine yaklaşmamasını uyarıcı broşürler dağıtmakta ve bölgeye yaklaşanlara karşı öncelikle uyarı atışı yapmaktadır. Ancak bu atışlar sonucunda ki ölümlerin çokluğu İsrail'in ayırt etme ilkesine iyi niyetle bağlılığı konusunda şüphe uyandırmaktadır. KATZ: s. 140.

Kaynakça

- AKSAR, Yusuf: *Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk*, Seçkin Yayınları, Ankara 2017.
- ASLAN, Yasin: *Savaş Hukukunun Temel Prensipleri*, TBB Dergisi, Sayı: 79, 2008, (s. 235-274).
- BEEHNER, Lionel / MEIBAUER, Gustav: *The Futility of Buffer Zones in International Politics*, Orbis, FPRI, 2016, (s. 1-19).
- BİLGİN, Pınar: *Beyond the 'Billiard Ball' Model of the International?*, European Political Science, Issue: 15, 2015, (s. 116-128).
- BORN, Gary: *A New Generation of International Adjudication*, Duke Law Journal, Vol. 61, 2012, (s. 775-879).
- BOZKURT, Enver: *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı*, Nobel Yayınevi, Ankara 2003.
- CANNIZZARO, Enzo: *Contextualizing Proportionality: Jus Ad Bellum and Jus in Bello in the Lebanese War*, IRRC, Volume: 88, Number: 864, 2006, (s. 779-792).
- CORSON, M. W. / TURREGANO, C. G.: *Spaces of Unintended Consequences: The Ground Safety Zone in Kosovo*, GeoJournal, Vol. 57, Issue: 4, 2002, (s. 273-282).
- DELAHUNTY, Robert J.: *Paper Charter: Self-Defense and the Failure of the United Nations Collective Security System*, Catholic University Law Review, Volume: 56, Issue: 3 Spring-2007, (s. 871-957).
- DEMİREL, Naim: *Birleşmiş Milletler Güvenlik Bölge Uygulaması*, FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, Sayı: 8, Güz-2016, (s. 111-132).
- ERDAL, Muhammed: *Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümüne İlişkin Bir Müessese: Sürekli Hakemlik Mahkemesi*, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Şeref ERTAŞ'a Armağan, C. 19, Özel Sayı-2017, (s. 2871-2892).
- GREEN, James A.: *The Article 51 Reporting Requirement for Self-Defense Actions*, Virginia Journal of International Law, Vol. 55, 2015, (s. 563-579).
- HEATHER L. Johnson: *The Other Side of the Fence: Reconceptualizing the "Camp" and Migration Zones at the Borders of Spain*, International Political Sociology, Vol. 7, Issue 1, March-2013, (s. 75-91).
- HENCKAERTS, Jean-Marie / DOSWALD-BECK, Louise: *Customary International Humanitarian Law*, Volume I: Rules, ICRC, Cambridge University Press, 2009.
- HINES, Barbara: *The Right to Migrate as a Human Right: The Current Argentine Immigration Law*, Cornell International Law Journal, Vol. 43, Issue: 3, 2010, (s. 471-511).
- KALIN, İbrahim: *Safe Zones Will Save Lives. Our Humanity*, Daily Sabah, 26 September 2016, <https://www.dailysabah.com/columns/ibrahim-kalin/2016/09/27/safe-zones-will-save-lives-our-humanity>
- KATZ, Eian: *Between Here and There Buffer Zones in International Law*, The University of Chicago Law Review, Vol. 84, No. 3, Summer-2017, (s. 1379-1424).
- KAYA, İbrahim: *Tampon Bölge ve Uluslararası Hukuk*, Seta Perspektif, Sayı: 73, Eylül-2014, (s. 1-5).
- KESKİN, Funda: *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler*, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara 1998.
- KOIVUROVA, Timo / HOLIENCIN, Filip: *Demilitarisation and Neutralisation of Svalbard: How has the Svalbard Regime Been Able to Meet the Changing Security Realities During Almost 100 Years of Existence?*, Polar Record, Cambridge University Press, Vol. 53, Issue: 2, 2017, (s. 131-142).
- LAX, Irene R.: *A State of Failure: The Sacrosanctity of Sovereignty and the Perpetuation of Conflict in Weak and Failing States*, Temple International Law and Comparative Law Journal, Vol. 26, 2012, (s. 25-68).
- LUSTIG, Doreen / KINGSBURY, Benedict: *Displacement and Relocation from Protected Areas: International Law Perspectives on Rights, Risks and Resistance*, Conservation and Society, Vol. 4, No. 3 July-September 2006, (s. 404-418).
- MENON, Rajan / SNYDER, Jack L.: *Buffer Zones: Anachronism, Power Vacuum, or Confidence Builder?*, Review of International Studies, Vol. 43, Part: 5, 2017, (s. 962-986).
- MURPHY, Sean D.: *Assessing the Legality of Invading Iraq*, Georgetown Law Journal, Vol. 92, Issue: 2, 2004, (s. 173-257).
- NANDA, Ved P. / MUTHER Jr, Thomas F. / ECKERT, Amy E.: *Tragedies in Somalia, Yugoslavia, Haiti, Rwanda and Liberia -Revisiting the Validity of Humanitarian Intervention under International Law- Part II*, Denver Journal of International Law and Policy, Vol. 26, 1998, (s. 827-852).
- PATTISON, James: *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Who Should Intervene?*, Oxford University Press, Oxford 2010.
- PAZARCI, Hüseyin: *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, (10. Bası), Ankara 2011.
- QUANDT, William B.: *Camp David: Peacemaking and Politics*, Brookings Institution Press, 2015. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/suleyman-ebooks/detail.action?docID=4202011>.
- SANDOZ, Yves / SWINARSKI, Christophe / ZIMMERMANN, Bruno (Eds.): *Commentary on the Additional Protocols to the Geneva Conventions*, ICRC, Martinus Nijhoff, Geneva 1987.
- SCHMITT, Michael N.: *The Future of Genocide Suits at the International Court of Justice: France's Role in Rwanda and Implications of the Bosnia v. Serbia Decision*, Georgetown Journal of International Law, Vol. 40/2, 2009, (s. 585-623).
- SCHMITT, Michael N.: *Wings over Libya: The No-Fly Zone in Legal Perspective*, The Yale Journal of International Law Online, Vol. 36, Spring-2011, (s. 45-58).
- SEMİN, Ali: *Ankara-Washington Hattında Suriye İç Savaşı ve Güvenli Bölge Planı*, BİLGESAM Analiz Ortadoğu, Sayı: 1245, Ağustos-2015, (s. 1-8).
- SONLEITNER, Dominik: *Russia's Backyard - Unresolved Conflicts in the Caucasus*, Politics in Central Europe, Vol. 12, No. 1, 2016, https://www.politicsincentraleurope.eu/documents/file/PCE_2016_1_12.pdf (s. 83-94).
- STAHN, Carsten: *"Jus ad Bellum", "Jus in Bello" ... "Jus post Bellum"? -Rethinking the Conception of the Law of Armed Force*, European Journal of International Law, Vol. 17, 2006, (s. 921-943).
- SUR, Melda: *Uluslararası Hukukun Esasları*, Beta Yayıncılık, İstanbul 2010.
- TAŞDEMİR, Fatma: *İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk Açısından Türkiye'nin Ayrılıkçı Terör Örgütü PKK ile Mücadelesi*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVI, S. 1, 2012, (s. 107-151).
- TAYLOR, Alan: *Frozen in Time: The Cyprus Buffer Zone*, The Atlantic, April 10, 2014, <https://www.theatlantic.com/photo/2014/04/frozen-in-time-the-cyprus-buffer-zone/100714/>
- VARLIK, Ali Bilgin / BİNGÖL, Oktay: *Korunmuş Bölgeler: Tampon, Güvenli, Sınırlanmış ve Uçuşa Yasak Bölgeler*,

Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 44, 2015, (s. 99-127).

WALKER, George K.: *Anticipatory Collective Self-Defense in the Charter Era: What the Treaties Have Said*, Cornell International Law Journal, Vol. 31, 1998, (s. 369-370).

WALTZ, Kenneth M.: *Theory of International Politics*, Waveland Press, New York 2010.

Mevzuat, Kararlar, Raporlar, Haberler

12 Ağustos 1949 Tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri, (Yayına Hazırlayanlar: Melike Batur Yamaner / A. Emre Öktem / Bleda Kurtarcan / Mehmet C. Uzun) GÜ ve ICRC, İstanbul, <https://www.icrc.org/en/download/.../sozlesmeleri-protokolleri-conventions-protocols.pdf>

Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo, Democratic Republic of the Congo vs. Uganda, ICJ, 2005, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/116/116-20051219-JUD-01-00-EN.pdf>

Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and Against Nicaragua, Nicaragua vs. United States of America, 1986, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/70/070-19860627-JUD-01-00-EN.pdf>

Egypt demolishes thousands of homes for Sinai buffer zone, 22 September 2015, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-34317654>

Erdoğan ve Putin anlaştı: Türkiye ve Rusya, Idlib'de silahlardan arındırılmış bölge oluşturacak, 17 Eylül 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45543745>

Island of Palmas Case, Holland vs. USA, 1928, http://legal.un.org/riaa/cases/vol_II/829-871.pdf

Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, ICJ, Advisory Opinion, 9 July 2004, <https://www.icj-cij.org/en/case/131>

Security Council Resolutions, <http://www.un.org/en/sc/documents/resolutions/>

The Responsibility to Protect, Report of the ICISS, December-2001, <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf>

Turkey, US will establish 'safe zone' around Syria's Manbij if US keeps promises: Turkish presidential spokesman, 15 March 2018, <http://www.hurriyetdailynews.com>

UNSG-Report, S/1994/555, 9 May 1994, <https://undocs.org/S/1994/555>

Within Range an Analysis of the Legality of the Land "Buffer Zone" in the Gaza Strip, Diakonia IHL Programme, Legal Analysis Report 1 2011, https://www.diakonia.se/globalassets/documents/ihl/ihl-in-opt/within_range_legal_analysis_of_the_gaza_buffer_zone_on_land_diakonia_sept2011.pdf